

İFK OLAYI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME (Sebepler ve Sonuçları Açısından)

Ali AKSU*

Anahtar kelimeler: Muhammed, Aişe, Abu Bakr, İfk, Münafık, Abdullah İbn Übeyy, Safvan, Hassan.

Özet

Hz. Muhammed'in seferlerine eşlerinden birini alması, onun adeti idi. Bu sefere (Beni Mustalik Gazvesi) Hz. Aişe katılmıştı. Medine'ye ulaşmadan önceki son mola yerinde Aişe, ordugahtan geri kaldı. Kumda gerdanlığını düşürdü. Onu araması uzun sürdü. Camp yerine döndüğünde herkes oradan ayrılmıştı. Aişe, o kadar hafifti ki insanlar onun mahfe içerisinde olduğunu fark edemediler. Aişe kendisini almak için birisinin geleceği düşüncesiyle orada bekledi. Sonunda Safvan b. Muattal onu almak için geldi. Devesine bindirdi ve orduya yetiştirdi.

Abdullah İbn Übeyy, bu olayı iftiraya dönüştürdü. Bu hususta İbn Übeyy'e, Aişe ve Ebu Bekir'e karşı kızgın oldukları anlaşılan kadın ve erkek bazı şahıslar da yardımcı oldular. Olayın halledilmesi haftaları buldu. Söz konusu olay, İslam toplumunda önemli bir sorun haline aldı. Sonunda ise vahiy tarafından, Aişe lehine karar verilmesi ile sonuçlandı. Burada Aişe'ye karşı çıkanların ellerinde kesin bir kanıt yoktu. Bu olay, İslam tarihinde İfk olayı olarak bilinmektedir.

An Evaluation on the Event Ifk

Abstract

Key words: Muhammad, Abu Bakr, A'ishah, Ifk (Slander), Munafık, Abd Allah İbn Ubayy, Safwan, Hassan.

It was Muhammads custom to take one or more of h's wives with him on his expeditions. On this expedition (Benu Mustalik) A'ishah was in party. At the last halt before they arrived back in Medina she had withdrawn out of sight for a little. A necklace dropped in the sand, however had kept her longer than she had intended, and when she returned to the camp all had departed. She was so light that the men who not in it. She had then lain down to wait till someone came back for her. She was roused, however, by a Muslim Safwan b.Muattal came. He discreetly placed her on his camel and led her back to army.

Abd-Allah İbn Ubayy did what he could to magnify the scandal. In this he had some strange helpers, both men and women who were apparently had some personal grudge against A'ishah or her family. The scandal kept growing for weeks till matters came to head. It might have caused a serious rift in the Islamic community. Eventually the question of fact was decided by Muhammad in favour of A'ishah. There was no solid evidence against her. It remained to deal with those who slandered her in what came to be known as 'the affair of the lie' in history Islamic.

2 ifk olayı

Giriş

Rasulullah ve Müslümanlar, Medine'ye hicretten sonra burada Mekkeli düşmanlarından oldukça farklı bir düşman grupla karşılaştılar. Bunlar, gerçekte Müslüman olmayıp, Müslüman gözükken ve onların safında yer alan Münafıklardır. Müslümanların, bunlarla baş etmesi gerçekten zordu ve zordur. Çünkü bunlar, sinsî ve iki yüzlülerdir. Bu ve daha başka özellikleri¹ yüzünden bunlarda kişilik bozukluğu söz konusudur. Her zaman menfaatlerini ön planda tutarlar. İnsan şahsiyetine önem vermezler. Çünkü kendilerinde şahsiyet kalmamıştır. Hz. Muhammed, risâlet görevi boyunca bunlar yüzünden pek çok zorluklarla karşılaşmıştır. Bütün bu zorluklardan Allah'ın yardımı sayesinde başarıyla çıkmıştır. Ancak bunlardan bir tanesi var ki, Rasulullah'a sıkıntılı anlar, günler hatta aylar yaşatmıştır. Söz konusu olay, İslam tarihinde 'İfk' olarak bilinen hadisedir.

Hz. Peygamber, Hendek ve Benî Kureyzâ Gazvelerinden sonra² Huzâalılardan olan Benî Mustalik'in, Medine'ye karşı harekete geçtiği haberini alınca onlara karşı sefere çıktı. Rasulullah, Muhâcirlerin sancağını Ebu Bekir'e, Ensâr'ın sancağını da Sa'd b. Ubâde'ye verdi. Benî Mustalik ordusunun başında ise, Hâris b. Ebî Dırâr bulunuyordu. İki ordu, Mureysî suyu yakınlarında karşılaştı. Sonuçta savaştan Müslümanlar galip çıktılar. Mustalik oğullarından pek çoğu öldürülürken, bir kısmı da esir alındı³. Bu sefere İfk olayını gerçekleştiren Münafıklar da katılmışlardı⁴. Amaçları, ganimet elde etmek ve ordu içinde bozgunculuk yapmak suretiyle güçlenen Müslümanları birbirine düşürmekti⁵. Müslümanların, girdikleri gazvelerden süreklî

* Yrd. Doç. Dr., C. Ü. İlahiyat Fakültesi İslam Tarihi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi,

¹ Münafıkların özellikleri hakkında Kur'an'da pek çok ayet bulunmaktadır. Bazılarını burada vermek istiyoruz. Bakara, 2/7-16, 206; Nisa, 4/60-61, 137-139, 140-143, 145-146; Tevbe, 9/56-58, 61-65, 67-68, 73-77, 84-85, 97-98, 101, 107-110, 124-127; Muhammed, 47/29-30; Münafıkun, 63/1-8 ve diğer yerler.

² Beni Mustalik Gazvesinin zamanı ve Hendek savaşından önce mi yoksa sonra mı olduğu konusunda Siyer ve Hadis kaynaklarında farklı rivayetler söz konusudur. Mustalik Gazvesinin tarihi konusunda üç ayrı görüş ortaya çıkmaktadır: Bunlardan birincisi h. 4.; ikincisi h. 5. üçüncüsü ise h. 6. yılında meydana geldiği görüşleridir. Farklı yorumlar ve değerlendirmeler için bkz. Ebu'l-Fidâ İbn Kesir, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, thk. Ahmed Ebu Hakim ve arkadaşları, Beyrut 1992, IV, 157; İbn Kayyim el-Cevziyye, *Zâdül-Meâd fi Hedyi Hayr'il-İbâd*, thk. Şuayb el-Arnâvût vd, Beyrut 1994, III, 256, 265-266; Muhammed es-Sâdik İbrahim Arcun, *Muhammed Rasulullah*, Beyrut 1985, IV, 141-143; Muhammed Said Ramazan el-Bütî, *Fıkhu's-Sireti'n-Nebeviyye*, Beyrut 1991, s. 297, 312; M. Hamidullah, *Hz. Peygamber'in Savaşları*, çev. Salih Tuğ, İstanbul 1991, s. 110; Sabri Hizmetli, *İslam Tarihi*, Ankara 1999, s. 374-375.

³ Ebu Muhammed Abdülmelik İbn Hişam, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, thk. Muhammed Mahmud vd., Kahire 1996, II, 263; Muhammed İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, Beyrut 1985, II, 63-65; İbn Kesir, IV, 157-161. *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, Komisyon, İstanbul 1989, I, 482-483.

⁴ İbn Sa'd, II, 63; Muhammed Ebu Şühbe, *es-Siretü'n-Nebeviyye fi Dav'i'l-Kur'an ve's-Sünne*, Beyrut 1992, II, 252.

⁵ Muhammed Hudarî Bek, *Nürü'l-Yakin fi Sireti Seyyidi'l-Mürselin*, thk. Nâyif el-Abbas vd., Beyrut 1989, s. 159; Seyfullah Kara, "İfk Olayının Etkileri ve Olayla İlgili Ortaya Konan Tavırlar", *Atatürk Üniv. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Erzurum 2001, sayı:15, s. 345, 347. Gerçekten de amaçları dünyalık menfaat elde etmek olan Münafıklar, zor ve çıkarlarına uygun görmedikleri seferlere katılmamışlardır. Tebük seferi buna en güzel örnektir. Konuyla ilgili Kur'an'da pek çok ayet bulunmaktadır. Örneğin, "Yakin bir dünya menfaati ve orta bir yolculuk olsaydı, elbette sana tâbi olurlardı. Fakat güç aşılacak mesafe, kendilerine uzak geldi..." Tevbe, 9/42; Nisa, 4/71-73; Ahzab, 33/9-20. Yalnız burada şunu belirtelim ki, Münafıkların Beni Mustalik Gazvesi'ne katılmadan önce bu tür bir olayı planladıklarını söyleyemeyiz. Çünkü onlar, böyle bir olayın meydana geleceğini bilemezlerdi. Kanaatimizce İfk hadisesi, tamamen olayın akışına göre seyretmiştir. M. Fayda da İfk maddesinde bu olayın sonradan geliştiğini şu şekilde açıklamaktadır: "...Söz konusu gecikme (Aişe'nin geride kalması) başlangıçta kötüye yorumlanmamış, hatta kimsenin dikkatini bile çekmemişken, hicretten önce Hazrec kabilesinin reisi olan ve Medine'nin yönetimi kendisine verilmek üzere iken Hz. Peygamber'in gelmesiyle bundan mahrum kalan Abdullah b. Übey b. Selül'ün başlattığı dedikoduyla birlikte

zaferle çıktıklarını gördükleri için ganimete koşma iştahları, onları bu savaşa katılmaya sevk etti. Halbuki daha önceki savaşlarda hep geri planda kalırlardı⁶.

Mekkeli Müşrikler ve Medine'deki yandaşları, Müslümanları savaş alanında yenemeyeceklerini anlayınca, mücadeleyi sürdürmek için bu sefer psikolojik savaşın bir başka boyutu olan ahlak cephesini seçtiler. Bu taktik değişiminin, düşmanın elde edebilir tüm güçlerinin toplandığı Hendek Gazvesindeki yenilgisinin kaçınılmaz bir sonucu olduğunu söyleyebiliriz. İslam'ın yükselmesinin, Müslümanların sayı gücüne, üstün silahlarına, cephanesine ve daha büyük maddî kaynaklarına bağlı olmadığını, tersine bütün bu cephelede Müslümanların pek çok zorluklarla savaştıklarını düşman çok iyi biliyordu. Müslümanların, başarılarını mânevî ve ahlâkî üstünlüklerine borçlu olduklarını da artık anlamışlardı. İşte bu yüzden Müşrikler ve Yahudiler, İslam toplumunun temelini oluşturan ahlâkî değerleri yıkmayı planlıyorlardı. Genellikle ahlâken bozulmuş insanlar, rakiplerinin üstün meziyetleri karşısında kendilerini düzelterek yerde, rakiplerini karalamaya çalışmaktadırlar. Bu amaçla, Mekkeli Müşrikler, Peygamber ve ashabı aleyhinde iftiralarda bulunmak için Münafıkların yardımlarını temin etme yolunu seçtiler. Bu şekilde oluşturulan yeni stratejinin uygulamaya konması için ilk fırsat, Peygamber'in evlatlığı Zeyd b. Hârise'den boşanmış bulunan Zeyneb bnt. Cahş ile evlendiği h. 5 yılında gerçekleşti. Halbuki Peygamber'in bu evlilikten maksadı cahiliye döneminde evlat edinilenlerin eşleriyle boşandıktan sonra evlenmeleri uygun görülmeyen cahili adeti kaldırmaya yönelikti. Ne var ki başta Münafıklar olmak üzere bazıları Peygamber'i karalamak için bu olayı kaçırmaz bir fırsat olarak değerlendirdiler⁷.

İkinci iftira kampanyasını, Beni Mustalik Gazvesi dönüşü meydana gelen bir olay üzerine, Peygamber'in hanımlarından Aişe'nin namusuna karşı başlatıldılar. Bu kampanya, birincisinden daha yaygın ve daha tehlikeli idi⁸. Abdullah b. Übeyy ve yandaşlarının, Peygamber ve Ebu Bekir'in şerefine ve namusuna saldırmakla muhtemelen amaçları, İslam'ın en büyük serveti olan yüksek mânevî üstünlüğü sarsmak ve Muhâcirle Ensâr ve Ensâr'ın iki kabilesi olan Evs ile Hazrec arasında bir iç savaş çıkarmaktı⁹. Nitekim Münafıklar, söz konusu iki Müslüman kabileyi birbirine düşürme nifakını aynı savaşta, Müreysî suyunun başında yapmış, Ensâr ile Muhâcirün arasında kavganın çıkmasına sebep olmuşlardı¹⁰.

1-İfk Olayının Mahiyeti

İfk olayı, Aişe'nin anlatımıyla hadis, Nur suresindeki konuyla ilgili ayetlerin

İç huzursuzluklara yol açan önemli bir olay halini almıştır...". Mustafa Fayda, "İfk Hadisesi", *DİA*, İstanbul 2000, XXI, 507-508. Hamidullah, *Rasulullah Muhammed*, çev. Salih Tuğ, İstanbul 1992, s. 240.

⁶ İbn Kesir, IV, 147-148. Geniş bilgi için bk. Arcun, IV, 158-164; İzzet Derveze, *Kur'an'a Göre Hz. Muhammed'in Hayatı*, çev. Mehmet Yolcu, İstanbul 1989, III, 55-82.

⁷ Geniş bilgi için bkz. Aişe Abdurrahman, *Rasulullah'ın Annesi ve Hanımları*, çev. İsmail Kaya, Konya ty, I, 323-336, Muhammed Hamidullah, *İslam Peygamberi*, çev. Salih Tuğ, İstanbul 1993, II, 681-685; Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, çev. Komisyon, İstanbul 1993, VI, 86-90; Seyyid Kutub, *Fizilâli'l-Kur'an*, çev. Komisyon, İstanbul 1991, VIII, 326-339; Muhiittin Akgül, "Hz. Peygamber'in İsmetiyle İlgili Bazı Ayetlerin Yorumu", *Diyanet İlmî Dergi*, Ankara 2000, s. 260-265.

⁸ el-Bütî, s. 308.

⁹ Ebu'l-Al'a el-Mevdûdî, *Tefhîmü'l-Kur'an*, çev. Komisyon, İstanbul 1996, III, 447.

¹⁰ İbn Sa'd, II, 65; İbn Kesir, IV, 158-159; Ebu Şühbe, II, 254-255.

4 ifk olayı

açıklanması açısından tefsir ve Beni Mustalik Gazvesi nedeniyle de siyer ve İslam tarihi kaynaklarında genişçe ele alınmaktadır. Hatta bu olayla ilgili müstakil çalışmalar dahi yapılmıştır¹¹. Olay, iftiraya maruz kalan Hz. Aişe tarafından şöyle anlatılmaktadır:

“Rasulullah bir sefere çıkmak istediği zaman eşleri arasında kur'a çekerdi. Kur'a hangisine çıkarsa onu beraberinde götürürdü. Bu savaşta kur'a bana çıkmıştı. Örtünme ayetlerinin inmesinden sonraydı. Ben de Peygamber ile birlikte yola çıktım. Mahfe (hevdec) içerisinde yolculuk ediyordum. Savaş bitip geri dönüşte Medine yakınlarında bir yerde konaklamıştık. Mahfedeki inerek hacetimi gidermek için kafilenden uzaklaştım. Sonra döndüm. Bir ara göğsümü yokladığımda gözboncuğundan yapılmış olan gerdanlığımın boynumdan düşmüş olduğunu fark ettim. Gittim, onu aramaya koyuldum. Aramak beni oyaladıysa da sonunda gerdanlığımı buldum. Bu sırada beni götürenler, benim içerisinde olduğumu zannederek hevdecimi tutup deveye yüklemiş ve yola koyulmuşlardı. O zamanlar kadınlar oldukça hafifti. Az yedikleri için kilolu değillerdi. Dolayısıyla hevdecimi kaldıranlar bundan şüphelenmemişlerdi. Sonuçta ordu gittikten sonra gerdanlığımı buldum. Ordunun konakladığı yere döndüm. Fakat orada hiç bir kimseyi bulamadım. Hevdecimin konduğu yerde oturdum. Beni kaybettiklerini anlayıp, geriye döneceklerini zannediyordum. Otururken uyudum.

Safvân b. Muattal es-Sülemî¹², ordunun arkasından gelirdi¹³. Yanıma yaklaştığında beni görür görmez tanıdı. Çünkü beni örtünme âyetinin inmesinden önce görmüştü. Elbisemle yüzümü örttüm. Bana tek bir kelime bile söylemedi. Sadece “*Innâ lillahi ve innâ ileyhi Râciun*”¹⁴ ayetini okudu. Ardından “Allah'ın rahmeti üzerine olsun! Neden geride kaldınız” ? diye sordu. Ancak ben bir kelime bile konuşmadım. Bundan başka hiç bir sözünü duymadım. Devesini çöktürdü, ben de bindim. Nihayet mola verdikleri bir yerde orduya yetiştik. Hakkımda bundan başka söz söyleyenler helak olmuşlardır. Bu olayın baş sorumlusu Abdullah b. Übeyy b. Selul idi¹⁵. Medine'ye geldiğimizde ben, bu söylenenlerin hepsinden habersizdim. Sonra hastalandım. Bu hastalığımı esnasında, Peygamber'in diğer hastalıklarındaki gibi bana yakın davranmaması beni şüphelendirdi. Yanıma geldiğinde sadece selam veriyor ve “hastalığınız nasıl?” diye soruyordu. Ardından ayrılıyordu. Onun bu hali, beni daha da şüphelendiriyordu. İyileşinceye kadar bir aksiliğin olduğunu sezmedim.

¹¹ Fayda, “İfk Hadisesi”, XXI, 509.

¹² Safvân b. Muattal, Peygamber döneminden itibaren fetihlere katılmış, h.19 yılında Ömer'in hilafetinde katıldığı Ermeniyeye seferinde şehit düşmüş bir sahâbîdir. İzzüddin Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Gabe fi Ma'rifeti's-Sahabe*, Beyrut 1989, II, 412-413; Hudaî, s. 162. Muhammed Ebu Zehra, onun hadım olup kadınlara tamahı olmayan bir insan olduğu yönünde rivayetin bulunduğunu belirtmekte ancak kaynak göstermemektedir. Muhammed Ebu Zehra, *Son Peygamber Hz. Muhammed*, çev. Mehmet Keskin, İstanbul 1993, III, 298. Biz, Safvan'ın hadım olma ihtimalini göz ardı etmemekle birlikte, bunu, olayı geçiştirmek için söylenmiş bir söz olarak değerlendirmekteyiz.

¹³ Safvân, karanlıkta bir şeyler kalıp kalmadığını araştırması emrine binaen arkadan gelmiştir. Abdurrahman es-Süheyli, *er-Ravzu'l-Unûf fi Şerhi's-Sîreti'n-Nebîyyi li İbn Hişam*, thk. Abdurrahman el-Vekil, by. ty., VI, 437.

¹⁴ Bakara 2/156.

¹⁵ Hazrec kabilesinden olan Abdullah b. Übeyy, Medine'nin ileri gelenlerindendi. Hicret öncesinde halk, kendisini kral yapmaya niyetlendi, fakat hicretle birlikte değişen şartlar, bu niyetin gerçekleşmesine engel oldu. Her ne kadar mecburen İslam'a girmişse de, hep münafık olarak kaldı. İntikamını alabilmek için İslam aleyhinde atılabilecek hiç bir fitneyi kaçırmadı. Hakkında geniş bilgi için bkz.; A.Schaade, “Abdullah b. Übeyy”, *İA.*, İstanbul 1965, I, 43-44.; Talat Koçyiğit, “Abdullah b. Übeyy”, *DİA.*, İstanbul 1988, I, 139-140.

Bir gün Mıstah'ın annesiyle beraber Manası'a gitmiştik. Burası tuvaletler yapılmadan önce bizim helâmızdı. Akşamları oraya gider ihtiyacımızı giderirdik. Mıstah'ın annesi, babamın halasıydı. Oğlu ise, Mıstah b. Üsâse b. Abbâd b. Abdülmuttalip idi. İşimizi bitirdikten sonra geri dönmüş yürüyorduk. Bir ara Mıstah'ın annesinin ayağı elbisesine takılarak tökezledi. "Mıstah'ın yüzü yere sürülsün!" diye seslendi. Ben de: Ne kötü konuştun. Bedir'e katılmış bir kişiye böyle söylenir mi?" dedim. Bunun üzerine Mıstah'ın annesi, İfk konusunda söylenenleri bana haber verdi. Hastalığım daha da arttı. Eve döndüğümde yine Rasulullah geldi. Hastalığımı sordu. Ben de ona: "İzin ver, ailemin yanına gideyim" dedim¹⁶. O an ben, haberi annemden etraflıca öğrenmek istiyordum. Rasulullah bana izin verdi, ben de annemlere geldim. Anneme, İnsanların benim hakkımda neler anlattıklarını sordum. Annem:

-Kızım, bu konuda kendini fazla üzme. Kocasını tarafından sevilip de kumalarının kıskanmadıkları güzel kadın çok azdır, dedi. Ben de Sübhanallah! demek insanlar bunu bile söylemişler, dedim. O geceyi sabaha kadar göz yaşlarım dinmeden ve gözümde uyku girmeden ağlayarak geçirdim.

Vahiy gecikince Rasulullah, eşinden ayrılmak hususunu istişare etmek için Ali b. Ebi Tâlib ve Üsâme b. Zeyd'i çağırdı. Üsâme, Peygamber'in, eşi hakkında hep iyilik duyduğunu, kalbinin ona sevgi beslediğini bildiği için: "Ey Allah'ın Rasulü! Onlar senin eşlerindir. Biz onların iyiliklerinden başka bir şey bilmeyiz", dedi. Ali b. Ebi Tâlib ise, "Ey Allah'ın Rasulü, Allah seni zorda bırakmaz. Ondan başka pek çok kadın vardır. Yine de sen onun hakkında cariyesine danış" dedi¹⁷.

Ardından Rasulullah, Berîre'yi¹⁸ çağırarak ona: "Ey Berîre! Aişe'de seni şüphelendiren bir hal gördün mü"?, diye sordu. Berîre ise: "Hayır vallahi! Seni Peygamber olarak gönderen Allah'a yemin olsun ki, onda ayıplanacak bir hal görmedim. O, evinde hamur yoğururken uyuyakalan ve hamurunu evdeki kuzuya kaptıran genç bir kadıncağızdır" dedi¹⁹.

Rasulullah benim halimi Zeyneb'e de sordu: "Ey Zeyneb, Aişe hakkında ne duydun, ne biliyorsun?". O da " Ey Allah'ın Rasulü, ben gözümü ve kulağımı korurum. Vallahi, Aişe hakkında hayırdan başka bir şey bilmiyorum" dedi. Halbuki o, Peygamber'in hanımları arasında benimle en çok rekabet edendi. Allah onu takvasıyla korudu. Ancak kız kardeşi Hamne, İfk olayına karışarak helak oldu".

Hz. Peygamber istişare yaptıktan sonra mescide gitti ve Abdullah b. Übeyy'den şikayet ederek şöyle dedi: "Eziyeti aileme kadar uzanan bu adamdan beni kim kurtarır?. Vallahi ben eşim ve eşimle beraber olduğu söylenen adam

¹⁶ Dozi'ye göre Aişe'nin, Peygamber'den izin istemesinin nedeni, Muhammed'in ona dargın olmasıdır. R. Dozi, *Tarihu İslamiyet*, çev. Abdullah Cevdet, Mısır 1908, s. 109. Halbuki hiçbir kaynakta böylesi bir ifade yer almamaktadır.

¹⁷ İbn Kayyim, III, 260. Bazı kaynaklarda Ali'nin, Berîre'ye sertçe vurduktan sonra "Allah Rasulüne doğruyu söyle" dediği şeklinde ifade bulunmaktadır. (İbn Kesir, IV, 163). Biz, Ali'nin böylesi bir harekete giriştiği konusundaki ifadeyi ihtiyatla karşılamaktayız. Çünkü hür bir kadına, hem de Rasulullah'ın huzurunda, ondan müsaade almadan vurulamayacağı göz önünde tutulursa bu, mümkün gözükmemektedir.

¹⁸ Berîre, Aişe'nin satın alıp, daha sonra serbest bıraktığı âzâtlı kölesidir. Geniş bilgi için İbn Sa'd, VIII, 256-261; bkz. Süheyfî, VI, 439.

¹⁹ Fayda, "Berire'nin bu sözleri, Aişe'yi masum fakat genç yaşta olması sebebiyle tedbirsiz bulduğunu göstermesi bakımından ilginçtir" tespitinde bulunmaktadır. Fayda, "İfk Hadisesi", XXI, 508.

6 ifk olayı

hakkında hayırdan başka bir şey bilmiyorum. O adam, ben olmadıkça ailemin yanına girmezdi”²⁰. Bunun üzerine Üseyd b. Hudayr²¹ ayağa kalkarak “ Ey Allah’ın Rasulü, vallahi ondan seni ben kurtaracağım. Eğer o, Evs kabilesinden ise, boynunu vururuz. Yok eğer Hazrecli kardeşlerimizden ise, emredersin emrini yerine getiririz, dedi. Bu söz üzerine Hazrec’in ileri gelenlerinden olan Sa’d b. Ubâde ayağa kalktı. Aslında Sa’d, iyi bir insandı. Fakat kabilecilik duygusu kabarmıştı: “Allah’a yemin olsun ki, yalan söylüyorsun. Hazreclilerin boynunu vuramazsın. Bu iftiracıların Hazreclilerden olduğunu zannediyorsun. Eğer bunlar senin kavminden olsalardı, böyle konuşmazdın”! dedi. Bunun üzerine Üseyd b. Hudayr tekrar ayağa kalkarak Sa’d b. Ubâde’ye: “Yalancı sensin! Biz onu öldüreceğiz. Sen ise münafıksın ve münafıkları savunuyorsun”, dedi. Bu sözler üzerine Evs ile Hazrec arasında kavga çıktı. Öyle ki, birbirlerini öldürmeye bile teşebbüs ettiler²². Rasulullah hâlâ minberdeydi. Sürekli onları sükûnete davet ediyordu. Nihayet sustular ve Rasulullah minberden indi²³.

O gün sürekli ağladım. Göz yaşlarım kesilmiyor, bir an bile uyuyamıyordum.. Öyle ki, ağlamaktan ciğerlerimin parçalandığını hissettim. Annem ve babam da yanımda sabahladılar. O esnada, Ensârdan bir kadın yanıma geldi. O da benimle birlikte ağlamaya başladı. Biz bu haldeyken Rasulullah çıkageldi. Benim hakkımda dedikoduların yayıldığı günden beri yanıma oturmamıştı. Bana: “Senin hakkında bana bir takım sözler ulaştı. Şayet sen bu günahlardan masumsan, Allah seni temize çıkaracaktır. Fakat eğer bir günah işlemişsen, Allah’tan af dile ve ona tövbe et. Çünkü kul, günahını itiraf edip Allah’a tövbe ederse, Allah onu affeder” dedi.

Rasulullah sözünü bitirince göz yaşlarım kesildi. Gözümden bir damlanın bile düşmediğini hissettim. Babama hakkımda söylediği şeyler hususunda Rasulullah’a cevap vermesini istedim. Fakat babam, ne diyeceğini bilemediğini söyledi. Anneme de aynı şeyi söyledim, o da aynı cevabı verdi. Bunun üzerine dedim ki: “Vallahi, ben biliyorum ki, siz, insanların hakkımda söyledikleri şeyleri işittiniz. Bu söz kalbinizde yer etti ve onu doğruladınız. Eğer size suçsuzum desem, beni doğrulamazsınız.

²⁰ Dozi, Peygamber’in mescitte yaptığı konuşmayı sanki bir kralın konuşması gibi sunmaktadır. Ona göre Hz. Muhammed: “Benim şahsıma ait şeylere karışmak sizin neyinize lazım? Benim evimde ikamet edenlere iftira etmeye nasıl cüret ediyorsunuz? Ben onlar hakkında iyilikten başka bir şey bilmiyorum” şeklinde konuşma yapmıştır. Bkz. *Age.*, aynı yer. Halbuki kaynaklardaki konuşmasına baktığımızda, olayın acısından dolayı arkadaşlarından destek bekleyen bir insanın konuşmasını andırmaktadır.

²¹ Benî Mustalik Gazvesi’nin gerçekleştiği tarih hususunda ihtilaf olduğunu yukarıda belirtmiştik. İşte bu ihtilafın nedenlerinden birisi de, buradaki sahâbinin kim olduğu meselesidir. İbn Hişam, İbn İshak’tan aktardığı İfk olayında Sa’d b. Ubâde ile tartışanın Üseyd b. Hudayr olduğunu belirtmektedir. İbn Hişam, II, 219-221; Ebu Ca’fer Muhammed b. Cerir et-Taberi, *Târihu’l-Ümem ve’l-Mülûk*, thk Muhammed Ebu’l-Fadl, Kahire ty., IV, 614; İbn Kesir, IV, 163; İbn Kayyim, III, 265-266; Muhammed Ebu Zehra, III, 280, 296; Said Havvâ, *el-Esâs fi’s-Sünne ve Fikihihâ*, by 1989. Fakat bazı kaynaklar burada İbn Ubâde ile tartışanın Üseyd b. Hudayr değil de, Evs kabilesinin lideri olan Sa’d b. Muâz’ın olduğunu belirtmektedirler. Ancak kaynakların çoğunluğu, Sa’d b. Muâz’ın, Benî Kureyzâ Yahudileri ile yapılan savaşta şehit olduğu konusunda birleşmektedirler. İbn Hişam, II, 263; İbn Kesir, IV, 129-132; Said Havva, II, 742.

²² Rasulullah, istişareden önce Evs ile Hazrec arasında çıkan anlaşmazlığı, İfk olayının Kur’an tarafından bitirilmesinden sonra Sa’d b. Ubade ile Sa’d b. Muaz’ı barıştırmak suretiyle gidermiştir. es-Seâlebî, II, 90.

²³ İbn Hişam ve Taberi gibileri, Peygamber’in bu kısa konuşmasını, kamuoyu araştırmasından önce vermektedirler. (İbn Hişam, II, 271-276; Taberi, II, 614-615; İbn Kesir, IV, 162-163) Bazı kaynaklar ise, konuşmayı, Rasulullah’ın kamuoyu araştırması yapıp kendisine güven topladıktan sonra yaptığını belirtmektedirler. Bkz. es-Seâlebî, II, 89. Ancak kanaatimizce Hz. Peygamber, istişare yapıp kendisine güven topladıktan sonra mescide gidip konuşma yapmıştır. Hatta Kur’an ayetlerinin inmesini müteakip Peygamber, mescide giderek ayetleri halka okumuş ve burada bir kısa konuşma yapmıştır. (İbn Kesir, IV, 164). Rasulullah’ın bu konuşmasına, bir anlamda Allah’a teşekkür konuşması diyebiliriz.

Fakat, Allah'ın benim işlemediğimi bildiği bir işi üstlensem, beni doğrularsınız. Vallahi, aramızdaki durumu, Yusuf'un babasının şu sözünden başkasına benzetemiyorum: "Sabır ne güzeldir. Sizin söylediklerinize karşı ancak Allah'a sığınılır"²⁴. Sonra döndüm ve yatağıma uzandım. O anda suçsuz olduğumu biliyordum. Allah'ın da suçsuzluğumu ilan edeceğine inanıyordum. Fakat, Kur'an'dan bir ayet indirerek beni temize çıkaracağını tahmin etmemiştim. Yine de Allah'ın suçsuz olduğumu bir rüyayla uykusunda, Rasulullah'a bildirmesini bekliyordum. Henüz Rasulullah yanımdan ayrılmamış ve ailemden kimse dışarı çıkmamıştı ki, Allah, nebisine ayetleri indirmeğe başladı. Yüzü her zamanki vahiy inişinde olduğu gibi aydınlanmıştı. Bana söylediği ilk söz: "Ey Aişe, Allah'a hamt et. O, seni temize çıkardı" demek oldu. Bunun üzerine annem benden Rasulullah'a teşekkür etmemi istedi. Ancak ben " Hayır! Vallahi onun için kalkmam ve Allah'tan başka kimseye de hamt etmem. Benim suçsuzluğumu Allah bildirdi" dedim²⁵. Ardından Allah "Bu iftirayı ortaya atanlar, içinizden bir gürühtür"²⁶.. diye başlayıp devam eden 10 ayeti indirdi. İşte Hz. Peygamber'i ve ehl-i beytini sıkıntıya düşüren ve İslam tarihinde "İfk Olayı" olarak bilinen hâdisenin özü budur²⁷.

2-Münafıkların Böylesi Bir Olaya Kalkışmalarının Amaçları Nelerdir?

Bu olayla ilgili Abdullah b. Übeyy ve taraftarlarının tavrına gelince,

²⁴ Yusuf, 12/18.

²⁵ Aişe'nin cevabında onun sarsılmaz tevhit inancını görmekteyiz. O, bu sözle Allah'ı birlemede ve hamt konusunda Peygamber'i kesinlikle Allah'a ortak koşmamıştır. Burada annesinin, kızından böyle bir şey istemesi, kuşaklar arasındaki ayrılığının en iyi örneklerindedir. Çünkü Aişe, küçüklüğünden bu yana İslam ile haşır neşir olmuş, Kur'an eğitimi almış birisi olduğu için, haklı olduğunu bildiği bu konuda cesurca bir cevap vermiştir. Annesinin yaklaşımında ise, her ne kadar Müslüman olmuşsa da, ister istemez hayatının yarısını cahiliye döneminde geçirdiği için, o dönemdeki liderlere yapılan mutlak itaatın izlerinin hâlâ görüldüğünü söyleyebiliriz. Bunun yanında Aişe'nin bu sözünde, elbette ki bir insan, özellikle de bir kadın olması sebebiyle kocasının sergilediği tutum da etkili olmuştur.

Aişe'nin bu davranışından kesinlikle Peygamber'e saygısızlık yaptığı sonucunu çıkaramayız. Tam aksine Peygamber'in diğer insanlar arasında olduğu gibi, aile içerisinde de demokrasiyi çalıştırdığını söyleyebiliriz. Eğer Dozi'nin iddia ettiği gibi Rasulullah, Aişe'ye sert davranmış olsaydı, Aişe kendisinde bu tavrı sergileme cesaretini bulamazdı. Ayrıca Rasulullah'ın ve Aişe'nin hayatlarına baktığımızda, Aişe'nin söz konusu tavrının, daha sonraki birlikliklerini olumsuz yönde zedelediğini görmekteyiz. Hatta belirtildiğine göre, Rasulullah, Amr b. el-As'ı, Vadi'l-Kura arkasındaki düşmanlar üzerine gönderdi. Orduda Ebu Bekir ve Ömer de bulunmaktadır. Amr, seferden galibiyetle çıkıp Medine'ye dönünce Peygamber'e uğradı ve "Ey Allah'ın Rasulü en çok sevdiğin kimdir?" diye sordu. Rasulullah da "Aişe" diye cevap verdi. Amr, kadınların dışında kimi çok sevdiğini sorduğunda da Ebu Bekir ve Ömer cevaplarını alır. Amr, sıranın kendisine gelmeyeceğini anlayınca soruyu uzatmaktan vazgeçti. (Rıdvan Nizamoğlu, "Örnek Şahsiyeti ve Eseri İle Peygamberimiz", *Diyanet İlimi Dergi*, Ankara 2000, s. 129; Rıza Savaş, "Asr-ı Saadette Hz. Peygamber'in Aile Hayatı ve Evlilikleri", *Bütün Yönleriyle Asr-ı Saadette İslam*, İstanbul 1994, I, 306; Bünyamin Erul, çevirenin önsözü, Bedruddin ez-Zekeşi, *Hz. Aişe'nin Sahabeye Yöneltilmiş Eleştiriler*, çeviren ve yayına hazırlayan, Bünyamin Erul, Ankara 2000, s. 27-28) Burada da gördüğümüz gibi Aişe, Peygamber'in en çok sevdiği insanlar arasında yer almaktadır. Söz konusu sefer, İfk olayının yaşanmasından sonra hicretin 8. yılında gerçekleşmiştir. (Adem Apak, *İslam Siyaset Geleneğinde Amr b. el-As*, Ankara 2001, s. 65vd; Serdar Özdemir, *Hz. Peygamber'in Seriyeleri*, İstanbul 2001, s. 106 vd). Kısacası Peygamber, Aişe'nin bu davranışını aile içi bir problem yapmadı. Belki insan olması nedeniyle birazcık olsun kırılmış olabilir. Bir başka açıdan değerlendirdiğimizde Hz. Peygamber'in, Aişe'nin bu tutumundan dolayı memnun olduğunu da söyleyebiliriz. Çünkü kanaatimizce eşinin davranışı, Peygamber'in getirdiği tevhidi doğru anlama, yorumlama ve uygulama yönünden en güzel örneği oluşturmuştur.

²⁶ Nur, 24/ 11.

²⁷ İbn Hişam, II, 271-276; Taberî, II, 611-619; Zeynuddin ez-Zebîdî, *Sahih-i Buhari Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercümesi*, çev. Kamil Miras, Ahmed Naim, Ankara 1982, 73-91; İbn Kesir, IV, 161-164; Said Havva, II, 727-738; es-Seâlebi, II, 84-90; Ebu Şühbe, II, 258-273; Muhammed Ebu Zehra, III, 293-303; Arcun, IV, 220-241; M. Asım Köksal, *İslam Tarihi*, İstanbul 1981, V, 61-86; İsmet Ersöz, "Kur'an'da İfk Olayı", *Diyanet Dergisi*, Ankara 1988, XXIV, 155-164. Fayda, *agm.*, XXI, 507-509; Fayda, "Aişe", *DIA*, İstanbul 1995, II, 201-205;

8 ifk olayı

belirtildiğine göre Safvân b. Muattal, Aişe'yi getirirken, Abdullah b. Übeyy, adamlarıyla birlikte oturduğu bir yerde "Bu kadın kimdir" diye sordu. Orada bulunanlar, onun Aişe olduğunu söylediklerinde "Vallahi ne o, ne de Safvan artık kurtulamayacaktır. İşte Peygamber'inizin hanımı bir adamla beraber sabaha kadar kalmış, sonra da devesinin yularından tutmuş onu getiriyor" dedi. Ardından bu çirkin sözünü, fitneci arkadaşlarıyla yaymaya çalıştı²⁸. Halbuki olayın doğruluğunu ortaya koyacak hiçbir somut delil ve gerekçe bulunmamaktadır²⁹. Buradan da Münafıkların bu olayı önceden tertiplemediklerini, hadisenin tamamen olayın akışından kaynaklandığı sonucunu çıkarabiliriz.

Münafıkların böylesi bir olaya girişmelerinin kısa ve uzun vadeli pek çok amaçları bulunmaktadır. Bunları şu şekilde sıralayabiliriz:

1-Hz.Peygamber'in şerefine leke sürerek Müslümanlar üzerindeki etkisini kırmak, tebliğ faaliyetini zayıflatmak. Olay iyice tetkik edildiğinde söz konusu iftira ile asıl hedeflenen kişinin, Hz. Peygamber olduğu görülecektir.

2-Hz.Ebu Bekir'in şerefi ile oynayarak, İslam'ın ilk günlerinden beri oluşturduğu itibarı zedelemek, nüfuzunu kırmak ve Hz. Peygamber ile arasını açmak³⁰. İfk olayında da görüldüğü üzere Ebu Bekir³¹, fakir insanlara ve akrabalarına yardım ediyordu. Bu da onların İslam'a sıcak bakmalarına ve sonuçta yeni dine girmelerine sebep oluyordu. Münafıklar, söz konusu iftira ile bunun önüne geçmek istiyorlardı. Mevlana Şibli'ye göre, Medine'de Münafıkların en büyük düşmanları, Ebu Bekir ile Ömer idi. Dolayısıyla Münafıklar, Aişe ile Hafsa'yı lekelemeye muvaffak olurlarsa Rasulullah'ı bu iki arkadaşından ayırabileceklerini zannederek böylesi bir olaya girişmişlerdir³².

3-Hz. Aişe'nin şerefini lekeleyerek onun İslam kadınları arasında dînî, fikhî, ilmî konulardaki³³ öğreticiliğinin etkisini azaltmak ve onu Hz. Peygamber'in gözünden düşürmek. Çünkü Hz. Aişe, "zekası, anlayışı, kuvvetli hafızası, güzel konuşması, Kur'an-ı Kerim'i ve Hz. Peygamber'i en iyi şekilde anlamaya çalışması gibi vasıfları sayesinde Hz. Peygamber'in yanında müstesna bir mevki kazandı"³⁴.

4-Hz.Peygamber'in zevceleri ve ehl-i beyti arasında ikilik ve ihtilaf çıkartarak İslam'ın, Müslüman aileleri üzerindeki yol gösterici tesirini zayıflatmak³⁵. Çünkü Münafıklar, Rasulullah'ın Medine'de gerek Muhacirler ile Ensar, gerekse Evs ile Hazrec arasında sosyal dayanışma ve bütünleşmeyi istenilen boyutta sağladığını biliyor ve görüyorlardı. İslam harcıyla oluşan bu yeni birlik ve beraberlikten özlenen huzur, başarı, güç, zafer ve fütihat doğmuştur. İçte ve dışta olumlu gelişmeler

²⁸ İbn Kayyim, III, 260; Abdülaziz es-Seâlebî, *Mu'ciz Muhammed Rasulullah*, thk. Hammâdî es-Sâhilî, Beyrut 1989, II, 85.

²⁹ Montgomery Watt, "Aisha Bint Abi Bakr", *Encyclopedia of Islam*, (New Edition) Leiden 1960, I, 307; aynı yazar, *Muhammad Prophet and Statesman*, New York 1960, s. 165.

³⁰ Mevlana Şibli, *Asr-ı Saadet*, çev. Ömer Rıza Doğrul, (Osmanlıca'dan çev. Zeki Mollamehmedoğlu) İstanbul 1974, III, 316; Hüseyin Algül, *Alemlere Rahmet Hz. Muhammed*, Ankara 1994, s. 94.

³¹ Hz. Ebu Bekir hakkında geniş bilgi için bkz. İbrahim Sarıçam, *Hz. Ebu Bekir*, Ankara 1996.

³² Şibli., III, 313.

³³ Hz. Aişe'nin ilmi yönü hakkında geniş bilgi için bkz. Şibli, III, 370-420; Erul, çevirenin önsözü, 31-50.

³⁴ Erul, aynı yer, s., 27.

³⁵ Şibli, III, 316.

gözlenmiştir³⁶. Bu nedenle Münafıklar, söz konusu birlikteliği yıkmak istiyorlardı.

5-Genel olarak Müslümanların, din kardeşliğinden doğan toplum ve millet birliğini yıkmak, İslam toplumundaki dayanışmayı sarsmak³⁷. Bunda kısmen de olsa başarılı oldukları söylenebilir. Örneğin Ebu Bekir, Mıstah b. Üsâse'ye önceden vermiş olduğu nafakayı bu olay üzerine vermemeye yemin etmiştir. Ancak Allah'ın ikazı üzerine yemininden vazgeçtiği gibi önceki uygulamasına devam etmiştir.

6-Uzun vadeli amaçları ise, hayata gittikçe daha etkin olarak hükmeden İslam dininin yayılış hızını azaltmak³⁸ ve İslam aile birliğini bozmaktır.

7-Kabilecilik asabiyeti ateşini yeniden alevlendirerek özellikle Evs ile Hazrec arasındaki tamir edilmiş birliği yeniden bozmak. İleride de geleceği gibi, eğer Rasulullah'ın müdahalesi olmasaydı, İbn Übeyy'in öldürülmesi konusunda Evs ile Hazrec arasında kavga çıkacaktı. Bu da İbn Übeyy'in amaçlarından birisi olabilirdi.

3-İfk Olayının Peygamber Üzerindeki Olumsuz Etkileri

Elbette ki bu olayın acısını, Aişe ile ilişkiye girdiği iftirası yapılan değerli sahâbi Safvân b. Muattal ve onun ailesi de yaşamıştır. Hatta bütün Müslümanlar, yaklaşık bir ay boyunca kahredici acıların gölgesinde bu boğucu havayı teneffüs etmişlerdir.

Bu sefer münafıklar, hedefi iyi seçmişlerdi. Daha henüz genç yaşta bir kadın olan, evliliği öncesinde, kokuşmuş Mekke toplumunun içerisinde bile kendilerine temizliği şîâr edinmiş olan Ebu Bekir'in kızı, Rasulullah'ın sevgili eşi Aişe'yi hedef seçmişlerdi. Kendisine böylesi çirkin bir iftiranın atıldığı bu kadın, suçsuz ve masumdu. Aişe, bu tür bir şeyin olacağına ihtimal bile vermiyordu. Çünkü o ana kadar böyle çirkin bir olay hiçbir kimsenin başına gelmemişti. Bu yüzden de, ne yapacağını bilemiyordu. Hatta sadece Aişe değil, onun dışında Peygamber, Ebu Bekir, Eşi Ümmü Rûmân ve Müslümanlar da şüphe içerisindeydiler. Ancak bu şüphe, Aişe'nin, Safvan ile ilişkiye girmiş olabileceği yönünde bir şüphe olmayıp, aksine Münafıkların ortaya attıkları iftiranın yarattığı bir şüphedir.

Peygamber de bir insan olarak, böylesine acı bir durumda her erkeğin hissettiği şeyleri hissediyordu. İnsanların arasında, eşine yapılan bu iftiradan dolayı, o da rahatsızlık duyuyordu. Bunun da ötesinde yolunu aydınlatmasına alışkın olduğu vahyin gecikmesinin, kahredici yalnızlığını yaşıyordu. Eşinin suçsuzluğuna dair pek çok bulgu elde etmesine rağmen yine de şüpheden kurtulamıyordu. Olay, Medine'de gitgide yayılıyordu. Şüpheyi kırmaya, eşinin suçsuzluğuna dair alametlere inanmaya muvaffak olamıyordu. Çünkü o, her şeye rağmen bir insandı. O da, yuvasına dokunulmasına rıza göstermeyen, ancak kalbine düşen küçük şüphenin doğurduğu rahatsızlığı hisseden ve kesin bir delil bulamadığı için de bunu söküp atamayan dürüst insanlar gibiydi³⁹.

Bütün bu zorluklara rağmen Hz. Peygamber, olaya aklı selim ve sağduyu ile

³⁶ Hüseyin Algül, "Alemlere Rahmet Hazreti Muhammed", *Diyanet İlmî Dergi*, Ankara 2000, s. 488-489.

³⁷ Şibli, III, 316.

³⁸ Hüseyin Algül, *İslam Tarihi*, İstanbul 1986, I, 432-433; Ahmet Sezikli, *Hz. Peygamber Devrinde Nifak Hareketleri*, Ankara 1994, s. 126-127.

³⁹ el-Bütî, s. 309.

10 ifk olayı

yaklaştı. Eşine karşı objektif davranmayı elden bırakmadı. Sadece gerçeğin ortaya çıkmasına yardımcı olması düşüncesiyle Aişe hakkında sahâbilerden bazılarıyla istişâre yaptı⁴⁰.

4- İfk Olayı Üzerine Peygamber'in İstişâre Yapması

Hz. Peygamber, bütün bunlara rağmen içerisinde bulunan şüpheyi söküp atamasa bile, en aza indirebilmek için Aişe hakkında sahâbilerden bazılarıyla istişâre yapmaya karar verdi. Bunlardan özellikle kendi ailesi arasında yetişmiş bulunan Ali b. Ebî Tâlib, Üsâme b. Zeyd, Aişe'nin azatlı kölesi Berîre, Zeyneb bnt. Cahş, Ümmü Eymen ve Ebu Eyyub el-Ensârî ile Aişe hakkında bilgi edinmeye çalıştı⁴¹. Hz. Ali, Peygamber'in düştüğü acının boyutunu ve bu olayın daha büyütülmemesi gerektiğini belirterek, ilginç bir yaklaşım sergiledi. Ali'nin, hem amcasının oğlu, hem de kendisini koruyan Peygamber'in kalbini rahatsız eden bu acı ve sıkıntılara karşı hassasiyeti oldukça sertti. Bu yüzden o, Allah'ın onu daraltmayacağını, bununla birlikte kalbinin tatmin olması ve sükun bulması için cariyesine danışmasını tavsiye etti. Sonuçta Ali'nin sözlerinde Aişe'nin lehine sayılabilecek ifadeler yoktu. Ali, insanların böyle bir mesele ile meşgul olmamalarını ve konunun kapatılmasını, Hz. Peygamber'in daha fazla üzülüp, yıpranmamasını istedi. Ali'nin, Aişe'ye karşı herhangi bir şahsî dargınlığının olduğunu söylememize imkan yoktur. Ancak Aişe, Ali'nin diğer sahâbilerden daha çok kendisinin suçsuzluğunu anlamasını bekliyordu. Onun yapacağı şahitlik, başkalarının şahitliğinden daha önemli olacaktı.

Bazı araştırmacılar, Aişe ile Ali arasında, daha sonra meydana gelen ihtilafın sebebi olarak bu sözleri göstermekte ve Aişe'nin, Cemel olayında Ali'ye karşı çıkışını bu sebebe dayandırmaktadırlar⁴². Ancak durum ne olursa olsun Ali'nin yaklaşımı, doğru bir yaklaşım değildi. Çünkü Peygamber'in, eşini boşamasıyla problem halledilmiş olmayacaktı. Yarın başka iffetli Müslüman bir kadına, aynı eylem Münafıklar tarafından tekrarlanınca, iftira edilen kadının kocası, çareyi eşini boşamakta mı bulacaktı? Bu, kötü bir sünnet olmaz mıydı? Halbuki mesele Ali'nin düşündüğü gibi basit değildi. Allah tarafından Ali'nin bu yaklaşımı kabul görmezken, Üsâme'nin ve bu yönde görüş belirten diğer sahâbilerin yaklaşımı kabul gördü. Ali'nin sözlerinden sonra Peygamber, araştırmayı daha da derinleştirdi. Hz.

⁴⁰ Hz. Peygamberin İfk olayında takındığı tavır hakkında bkz. Kara, s. 355-368. Dozi'ye göre Hz. Peygamber, Aişe'ye kötü davranmıştır. Aişe'nin hastalık sebebi de, Peygamber'in ona sert davranmasıdır. Güya Aişe, Peygamber'in bu davranışına dayanamamış ve hasta olmuştur. Ya da hasta gibi gözükmiştir. Dozi, s. 109. Ancak bunu söylemek için gerçekten insaf sahibi olmak gerekir. Kaynakların hiçbirinde böyle bir ifade bulunmamaktadır. Tam aksine Peygamber, eşine karşı insaf sahibi bir insanın nasıl davranması gerekiyorsa öyle davranmıştır.

⁴¹ İbn Kesir, IV, Sezikli, s. 121.

⁴² Ahmet Akbulut, *Sahabe Devri Siyâsi Hâdiselerinin Kelâmî Problemlere Etkileri*, İstanbul 1992, s. 216-217; P. Hitti, *İslam Tarihi*, çev. Salih Tuğ, İstanbul 1995, I, 276. Maxime Rodinson, Hz. Ali'nin İfk olayında Aişe için "kadın değil mi fırsatını yakaladığında yapar" dediğini Aişe'nin de bundan dolayı Ali'ye düşmanlık beslediğini belirtmektedir. Maxime Rodinson, *Hz. Muhammed, Yeni Bir Dünyanın, Dinin ve Silahlı Bir Peygamberin Doğuşu*, çev. Atilla Tokatlı, İstanbul ty., s. 205. Ancak böylesi bir ifade hiç bir siyer, hadis ve tefsir kaynaklarında geçmemektedir. Eğer böyle bir şey söylenmiş olsaydı, Ali'nin de cezalandırılmış olması gerekirdi. Konuyla ilgili Muhammed Ebu Zehra'nın yaklaşımı oldukça yerinde bir yaklaşımdır. O bu hususta "Hz. Aişe, bizzat olayın içindeki insan olarak, kendisine yüklenen suçun bir iftira olduğunu bildiği için, Hz.

Peygamber'in, söz konusu sahâbilerin dışında Hz. Ömer ve Osman ile de istişarede bulunduğu, onların da Aişe adına olumlu yönde görüş belirttikleri ifade edilmektedir⁴³. Hz. Peygamber, tahkikât sonucunda Aişe'nin suçsuzluğuna kanaat getirdi⁴⁴.

Hz. Peygamber, bunun ardından insan olması sebebiyle ve insanlık endişesiyle, Üsâme'nin ve cariyesinin şahitliklerinden destek alarak mescitte insanların karşısına çıkmaya cesaret buldu. Namusuna, ailesine ve masum olan sahâbi Safvân hakkında iftirada bulunanları sahabeye şikayet etti. Hz. Peygamber'in Münafıklara karşı yardım talebi üzerine tartışma, Aişe'ye atılan iftira konusunun tamamen dışına çıkarak iki kabile arasındaki bir mücadele halini aldı. Cahiliye dönemindeki Buas harplerini gündeme getirecek boyuta kadar ulaştı. İşte bu esnada Hz. Peygamber kendi derdini bir tarafa bırakarak onların arasına girdi ve olayı yatıştırdı⁴⁵.

Hiç şüphesiz Peygamber bununla, bir grup insanın kendi ailesi hakkında yaptıkları bu iftiraya gerçek Müslümanların destek vermemelerini sağlamayı, kendisini ve ailesini kamuoyu karşısında temize çıkarmayı amaçlıyordu. Çünkü eşine yapılan bu çirkin eylem, başka zaman, başka bir Müslümana da yapılabilirdi. Adeta Peygamber'in mescitte yaptığı iftira edenleri şikayet konuşması, kendisine destek arama ve bundan sonra böylesi bir eylemin Müslümanlar arasında bir daha gerçekleşmemesini sağlamaya yönelikti. Ne var ki, cahiliyeden getirdikleri ve İslam'a girmeleri ile üzeri küllenen kabilecilik asabiyeti, burada da kendisini gösterdi. Peygamber ve ailesi böylesi bir iftiranın verdiği acılar içerisindeyken, Ensâr, hâlâ kabile asabiyeti gibi cahiliye adeti ile uğraşıyordu.

5-Vahyin Gecikmesinin Hikmetleri

Allah, bir kısım hikmetlerden dolayı bu hadisenin çözümü için gerekli olan vahyi geciktirdi. Sonuçta acıların doruğa çıktığı bir zamanda elçisine acıdı. Peygamber'in eşinin temiz ve suçsuz olduğunu teyit edici vahyini indirdi. Ardından Münafıkların uydurduğu bu iftiranın gerçek yüzünü ortaya koydu. Buradan iftirayı atan bu zavallı insanların, Allah'a ve Rasulü'ne olan imanlarının ne kadar sathî olduğunu görmekteyiz. Çünkü onlar muhtemelen "biz iftirayı atarız, Allah nasıl olsa bunu temize çıkaracak değil ya!" diye düşünüyorlardı. Aynı durumu, Peygamber'in Tebuk seferine çıkacağı zaman inşa ettikleri "*Mescid-i Dırar*" olayında da müşahade etmekteyiz⁴⁶. Halbuki Allah, nebisini hiçbir zaman böylesi bir olay karşısında kendi haline bırakmamıştır. Zaten söz konusu olay, görüldüğü gibi vahyin dışında herhangi bir yöntem ile çözülecek olay değildir.

Vahyin gecikmesinin pek çok hikmetleri bulunmaktadır. Bunları şöyle

Ali'nin olayı bu şekilde değerlendirmesinden haklı olarak rahatsız olmuştur. Ancak görüldüğü kadarıyla bu rahatsızlık asla düşmanlığa varmamıştır.." Muhammed Ebu Zehra, III, 306; Şibli, III, 350-352.

⁴³ Hüseyin b. Muhammed ed-Diyarbakri, *Tarihu'l-Hamis fi Ahvali Enfesi Nefis*, Beyrut ty., I, 476; es-Seâlebî, II, 88; Kara, s. 364-365.

⁴⁴ Ebu'l-Hüseyin Müslim b. Haccac, *Sahihu Müslim*, Beyrut 1972, IV, 2130. Hz. Peygamber'in bu davranışından onun istişareye ne kadar önem verdiği sonucunu çıkarmaktayız. Çünkü Rasulullah hayatı boyunca vahiy almadığı, Allah'ın emri bulunmayan konularda, daima ashabıyla istişare ederdi. Konuyla ilgili bkz. Adem Yerinde, "Hz. Peygamber'in İctihadı Meselesi", *Diyanet İlimi Dergi*, Ankara 2000, s. 381.

⁴⁵ Müslim, IV, 2134; Şibli, III, 314; Sezikli, s. 122-124.

⁴⁶ es-Seâlebî, II, 299; Tevbe, 9/107.

12 ifk olayı

özetleyebiliriz:

1-Allah Teala, bununla Peygamber'in, rasul ve nebi olmasına rağmen, bir beşer olduğunu⁴⁷, inanan ya da inanmayan herkesin beynine iyice yerleştirmeyi istemiştir. Yani ona inanan insanlar şunu bilmelidirler ki, nübüvvet asla beşeriyet sınırını geçmez. Peygamber de bütün insanların duyduğu acıyı ve sevinci duyar. Bilindiği gibi Araplardan bazılarını, Muhammed'in Peygamberliğini inkara sürükleyen şey, Peygamber'in sıfatları inancındaki aşırılıklar olmuştur. Onlar, Peygamber'i hârikulâde işlere gücü yeten, gaybı bilen vb. insan üstü niteliklere sahip bir varlık olarak algılamışlardır⁴⁸. Allah Teala, onlara bunun böyle olmadığını, onların da birer insan olduklarını sık sık hatırlatmıştır. Bazen de -bu olayda da olduğu gibi- bunu pratiğe dökerek olaylarla insanlara göstermiştir.

2-Allah, vahiy gerçeğinin, ilâhî kökenli olduğunu belirtmek istemiştir. Vahiy, asla Peygamber'in şuur ve nefsinden kaynaklanan bir olgu değildir. Onun isteğine bağlı gerçekleşecek de değildir. Eğer böyle olmuş olsaydı, olayın meydana geldiği anda Peygamber'in, eşini temize çıkarması ve kendisini sıkıntıdan kurtarması gerekirdi. Halbuki durum, böyle olmadı. Müşriklerin iddia ettikleri gibi vahiy, Peygamber mahsulü olmayıp, ilâhîdir⁴⁹. Aişe'nin, ailesinin kendisinden Peygamber'e teşekkür etmesini istedikleri andaki sergilediği tutumu da, buna işaret etmektedir.

3-Vahyin gecikmesinin bir başka hikmeti de, hiç şüphesiz böyle bir iftira ile karşılaşan müminlerin inancını test etmektir⁵⁰. Bu olay karşısında gerçek müminler, imanlarını adalet ve doğruluk üzerine kurduklarını ispat etmişlerdir. Kezâ Münafıkların durumu ve imanları da, bir kez daha gün yüzüne çıkmıştır. Bunların dışında, İfk hadisesi, müminler arasında Peygamber'e, ehl-i beytine ve mümin kardeşlerine karşı takınılacak olan hüsnü zan (pozitif) yaklaşımını, sergileyip sergilememe noktasında da bir imtihanıdır.

4-Bir başka hikmeti ise, başta Peygamber olmak üzere bütün inananları, sabır açısından eğitmek ve denemektir. Mekke döneminde ve savaşlarda maddî işkencelere maruz kalmış olan Peygamber ve müminlerin, onlardan daha zor olan bu şekil bir olayın karşısındaki sabrını, Rablerine olan güveni denemiş ve eğitmiştir. Sonuçta bütün bunlardan Peygamber, Allah'ın yardımı sayesinde başarıyla çıkmıştır⁵¹.

5-Allah, bu hadiseden hareketle, insanlık var olduğu sürece karşılaşılabilecek bir olay olduğu için, kendi kanununu yürürlüğe koymayı murat etmiştir. Bu da, suçsuz mümin kadınlara iftira yapanların ve söz konusu olaya karışanların cezalandırılması hükmüdür.

⁴⁷ Peygamber'in beşerî yönü hakkında geniş bilgi için bkz. Kur'an, Enbiya, 21/7, A'li İmran 3/144, Nisa, 4/163, Yusuf, 12/109, İsrâ, 17/90-94; Enbiya,21/7-8; Furkan, 25/7-8; Kehf, 18/110; Fussilet, 41/6; Ra'd, 13/38 vb; Derveze, II, 27-30 vd; Hizmetli, s. 296-298; Sabri Hizmetli, *İslam Tarihi*, Ankara 1995, s. 296-298. Bünyamin Erul, *Sahabenin Sünnet Anlayışı*, Ankara 1999, s. 80-94.

⁴⁸ Bu konuda geniş bilgi için bkz. Mehmet Emin Özafşar, "Hadisçilerin Peygamber Tasavvuru", *Diyanet İlmî Dergi*, Ankara 2000, s. 307-330.

⁴⁹ el-Bütî, s.309-310.

⁵⁰ İbn Kayyım, III, 261; Mevdûdî, III, 504.

⁵¹ İbn Kayyım, III, 263.

6-İfk Olayına Karşılanlar ve Bu Olayın Sonuçları

Aişe, hakkında inen Kur'an ayetleri konusunda kendi konumunu, Allah'ın ayetle açığa kavuşturmasına değmeyecek derecede görüyordu. Ancak olay,-Aişe'nin belirttiği gibi-yalnızca kendisini ilgilendiren basit bir olay değildi. İfk olayı, yalnızca Aişe'ye atılan bir iftira olmayıp, Rasulullah'ın şahsında İslam'a yönelik bir saldırı idi. Bu yüzden Allah, bu iftira hakkında hüküm vermek, düzenlenen tuzağı bozmak ve bütün bu olayların arkasındaki, kendisinden başka kimsenin bilmediği hikmetleri bildirmek için ayetlerini indirmiştir⁵².

Bu olayı gerçekleştirenler elbette ki bir veya birkaç kişi değildi. Onlar, aynı amaç etrafında toplanmış bir gruptur. İfk olayını ortaya atan, sadece Abdullah b. Übeyy değildir. Abdullah b. Übeyy, sadece bu olayın elebaşısıdır. İbn Übeyy ve yandaşların, Peygamber ve İslam toplumunu açıkça savaşıarak İslam'ı yenmekten aciz kalan Mekke Müşriklerinin ve onların işbirlikçileri⁵³ olan Yahudilerin işlerini kolaylaştırmıştır. Gerçi yaptıkları iftira kampanyasında Münafıkların söz konusu gruplarla doğrudan işbirliği içerisinde olduğunu söylememize imkan yoktur. Ancak yine de dolaylı olarak ta olsa, bu olay onların işine yaramıştır. İbn Übeyy'in liderliğini yaptığı Münafıklar, İslam'ı yıkmak için İslam'a girmişlerdir. İfk olayı, onların sinsi emellerine ulaşmak için gerçekleştirdikleri entrikalarından sadece birisiydi. Tuzaklarını bu sefer, Müslümanların içerisine kurdular. Buna aldananlar arasında Mistah b. Üsâse⁵⁴, Peygamber'in şairi olarak bilinen Hassân b. Sabit⁵⁵ ve Hamne bnt. Cahş⁵⁶ gibi Müslümanlar da vardı⁵⁷. Fakat gerçekte işin düzenleyicileri,

⁵² "Bu iftirayı ortaya atanlar içinizden bir güruhtur. Bu olayı kendiniz için şerdir sanmayınız. Bilakis o, sizin için hayırlıdır. Onlardan her biri için kazandığı nispette günah vardır. İçlerinde öncülük yapanlar için ise, çok büyük bir azap vardır". Nur, 24/11-18.

⁵³ Münafıklar, Medine'deki Evs ve Hazrec Araplarından, bazı Yahudilemiş Araplardan ve küçük Yahudi boylarından olan bir takım kişilerden meydana geliyorlardı. Aralarında ortak çıkarları söz konusu olduğu için birlikte hareket ediyorlardı. Medine'de nifak ateşini asıl körükleyenler, Yahudiler idi. Medine, Yahudilerden temizlenince, eskisi gibi tehlike arz edemediler. İmaduddin Halil, *Muhammed Aleyhisselam*, çev. İsmail Hakkı Sezer, Konya 2003, s. 376. Kur'an da Münafıkların, Yahudilerle işbirliğine işaret etmektedir: "...İman edenlerle karşılaştıkları zaman inandık derler, şeytanları ile yalnız kaldıklarında ise biz sizinle beraberiz, onlarla sadece alay ediyoruz derler.." (Bakara, 2/14). Burada onların şeytanlarının Yahudiler oldukları bilinmektedir.

⁵⁴ Mistah'ın bu işe girişmesine, doğrusu bir anlam vermekte zorlanıyoruz. Çünkü Mistah'ın, ne Aişe'ye karşı, ne de Safvân'a karşı herhangi bir hoşnutsuzluğundan bahsedilmez. Üstelik Mistah, kendisine yardım eden, sürekli iyilikte bulunan bir insanın kızına yapılan bu iftirayı yayma eylemine katılmıştır. Bunun bir kişilik zafiyetinden kaynaklanmış olabileceğini düşünmekteyiz. Algül'e göre ise, Mistah'ın bu olaya katılmasının nedeni, "Ebu Bekir'in mâlî desteğiyle hayatını sürdürmenin verdiği hissi reaksiyondur". Hüseyin Algül, "İslam Tarihinden Örneklerle İftira Olayına Tahlili Bir Bakış", *Uludağ Üniv. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Bursa 2000, sayı IX, s. 135. Bu da, bir anlamda kişilik bozukluğudur.

⁵⁵ Hassân'ın, bu iftira hadisesine katılmasına gerekçe olarak, Safvân ile aralarının açık olduğu, dolayısıyla onun aleyhinde propaganda yaptığı belirtilmektedir. *Doğuştan Günümüze*, I, 485; Algül, *agm.*, s. 135. Hassân, daha sonraları uzun bir kaside inşad ederek, Aişe hakkında aşırı gidip hataya düştüğü için ondan özür dilemiştir. Şiirinde Aişe'nin ifteti ve vakar sahibi oluşunu, asil ve şerefli bir soydan geldiğini, Allah'ın onu her türlü kötülükten temize çıkardığını ve kendisinin iftira olayına katılmasından dolayı son derece pişmanlık duyduğunu dile getirmektedir. İbn Kesir, IV, 165; Hasan İbrahim Hasan, *Siyasi-Dini-Kültürel-Sosyal İslam Tarihi*, çev. İsmail Yiğit-Sadreddin Gümüş, İstanbul 1987, I, 170.

⁵⁶ İbn Sa'd, VIII, 241; Ömer Yusuf İbn Abdilberr, *el-İstiab fi Ma'rifeti'l-Ashab*, Beyrut 1328, IV, 270; Mehmet Aykaç, "Hamne bnt. Cahş", *DA.*, İstanbul 1999, XV, 497. Hamne'nin bu olaya girişmesinde kız kardeşi Zeyneb'e, Peygamber'in yanında diğer eşlerine karşı kardeşinin konumunu yükseltmek düşüncesiyle yardım etmek istemesi sebep olmuş olabilir. Algül, *agm.* s. 135; Fayda, "İfk Hadisesi", XXI, 508; Şibli, III, 314. Çünkü Aişe'nin de belirttiği gibi Peygamberin hanımları arasında Aişe'nin en büyük rakibi, Zeyneb bnt. Cahş idi. (es-Seâlebî, II, 89). Ancak yine de Zeyneb onun hakkında hayırdan başka bir şey bilmediğini

14 ifk olayı

Kur'an'ın tabiriyle bir "güruh" (usbe) idi. Başlarında ise, Aişe'nin de belirttiği gibi Abdullah b. Übeyy bulunuyordu. O, meydana kendisi çıkmak yerine, iyice güvendiği adamları arasında fitneyi yaymaya çalışıyordu⁵⁸. Bu olay, öylesine maharetle yayılmıştı ki, bir ay boyunca Medine kamuoyunu meşgul etti. Ayetler, olayın büyüklüğünü ifade etmek için öncelikle bu gerçeği, İslam'a ve Müslümanlara kötülük yapmaya çalışan bu topluluğu açıklayarak başlamaktadır. Ardından da Müslümanları, bu olayın sonuçta kendilerinin hayrına olacağı konusunda tatmin etmektedir⁵⁹. Peki hangi yönlerden hayırlı olmuştur?

İfk olayı, Rasulullah'ın ve onun ailesinin şahsında İslam'a karşı tuzak kuran İslam düşmanlarının hem tuzaklarını, hem de kimliklerini ortaya çıkarmaktadır. İşte bu yüzden söz konusu olay, pek çok sıkıntıları beraberinde getirmesine rağmen sonuç itibarıyla Müslümanlar için hayırlı olmuştur.

Yine bu olay, İslam toplumuna kazfın haram kılınmasının ve kazf yapanlara Allah'ın farz kıldığı had cezasının uygulanmasının gerekliliğini ispat etmesi açısından hayırlı olmuştur. Çünkü söz konusu olay, insanların, masum kadınlara iftira atma hususunda serbest bırakıldıkları taktirde, İslam toplumunun içine düşeceği tehlikenin boyutlarını gözler önüne sermektedir. Bu iftiracılar, asla sınır tanımamaktadırlar. Özellikle toplumun en değerli insanlarına kadar ulaşabilmektedir. Toplumun değer yargıları tamamen ortadan kaldırılmaya çalışılmaktadır. Diğer taraftan böylesi bir olaya kalkışmakla toplumda istikrarın yerine, kaosun hakim olması amaçlanmaktadır. İşte bütün bu tehlikeleri beraberinde getiren böylesi bir olay karşısında Müslüman toplumun takip edeceği metodu sunması açısından; ayrıca Aişe'nin berâeti, konumunun yükseltilmesi, Allah katından mükafatla müjdelenmesi, müminlere öğüt ve müfterilere ceza ve toplumun böylesi durumlarda duyarsız kalmaması uyarısı açısından Kur'an'ın tabiriyle hayırlı olmuştur⁶⁰.

7-İfk Olayında Müslümanların Takındıkları Tavr

İfk hadisesi, Rasulullah ve Müslümanların karşılaştıkları mücadele ve zorlukların en çetini idi diyebiliriz. Bir başka deyimle bu olay, kuralları olmayan, sadece değer yargılarından dolayı tek tarafın kullanacağı psikolojik savaştı. Diğer tarafın bu silahı, yani iftirayı kullanması düşünülemezdi. Peygamber, yine de bu savaştan rabbinin yardımıyla muzaffer olarak, vakarını ve sabrının güzelliğini koruyarak çıkmıştır. Peki bu olay karşısında Müslümanların takındığı tavr nasıl oldu? Ve yine nasıl olmalıydı? Vahiy bu konuya da bir açıklık getirmektedir:

*"Keşke bunu duyduklarında mü'min erkekler ve mü'min kadınlar kendi aralarında hüsnü zanda bulunarak, sübhanallah! Bu apaçık bir iftiradır deselerdi ya!.."*⁶¹ Allah'ın müminlerden yapmalarını istediği şey, bu idi. Yani hüsnü zanla

---

söyledi. ed-Diyarbakrî, I, 476; es-Seâlebî, II, 89; Şibli, III, 306. Aişe'nin, Zeyneb ile ilişkisi hakkında bkz. Şibli, III, 305-306.

⁵⁷ Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşraf*, thk. Süheyl Zekkâr vd, Beyrut 1996; I, 425.

⁵⁸ el-Bütî, s. 311.

⁵⁹ *"..Bunu kendiniz için bir şer zannetmeyiniz. Bilakis o sizin için hayırlıdır"*. Nur, 24/11.

⁶⁰ Arcun, IV, 224, 221; Muhammed Ali es-Sâbûnî, *Safvetü't-Tefâsir*, İstanbul 1987, II, 328.

⁶¹ Nur, 24/12.

yaklaşıp olayı kabullenmemektir. Çünkü böylesi bir olay, ispat edilmediği için en doğrusu, onun iftira olduğunu, yalan olduğunu söylemektir. Bu, ister Peygamber'in eşi olsun, isterse sıradan herhangi bir sahabinin eşi olsun fark etmez. Çünkü her iki halde de, iftira bir insana yapılmaktaydı. Ebu Eyyüb Halid b. Zeyd el-Ensâri ve hanımı, İfk olayı karşısında vahyin istediği tutumu sergilemişlerdir. Ebu Eyyüb'a eşi Ümmü Eyyüb, Aişe için söylenenler hakkında ne düşündüğünü sordu. Ebu Eyyüb, bunun bir yalandan ibaret olduğunu söyledi. Ardından Ebu Eyyüb "sen olsaydın böyle bir hareket yapar mıydın ey Ümmü Eyyüb? diye sordu. Ümmü Eyyüb ise, kesinlikle böyle bir şey yapmayacağını belirtti. Bunun üzerine Ebu Eyyüb, "Vallahi, Aişe senden çok daha hayırlıdır" dedi⁶².

İşte bu rivayetten bazı Müslümanların kendi vicdanlarına dönüp nefis muhasebesi yaptıklarını ve buradan da Allah'ın istediği sonuca ulaştıklarını görmekteyiz. Çeşitli olaylara karşı takip edilecek metotta, Kur'an'ın istediği ilk adım budur. Yani içten vicdânî bir delil bulma adımıdır. İkinci adım ise, Kur'an'ın da ifadesiyle açık bir delil ile olayı ispat etmedir⁶³. En yüksek makamlara kadar uzanan bu büyük iftira olayı, böyle basit bir şekilde geçirilmemeli, dayanaksız ve delilsiz olmasına rağmen rahatça yayılmamalıydı. İşte Kur'an'ın insan şahsiyetine verdiği değer budur. Vele ki yapılmış da olsa, ilk etapta, isbatı mümkün olmadıkça kesinlikle bütanda bulunulmamalıdır. Çünkü olayın isbatı istenmemiş olsaydı, buna benzer olayların ardı arkası kesilmez ve önüne gelen bir başkasına iftira atabilirdi. Halbuki Kur'an'a göre ileri sürdükleri bir iddiayı ispat edemeyenler, bizatihi yalancılar olarak nitelendirilmektedirler. Bununla da kalınmayıp yalancılıkla itham edilen bir insanın artık söyleyeceği sözlere itibar edilmeyecek, şahitlikleri kabul görmeyecektir. Bu da, doğal olarak onların, toplumdaki soyutlanmalarını gerektirmektedir.

Müslümanlar, İfk olayında bu iki adımdan da, meseleyi kalbe arz edip vicdana danışmak ile şahit getirerek ispatlama adımlarından uzak kaldılar. İftiracıları, Peygamber'in namusu hakkında diledikleri gibi ileri geri konuşmakta serbest bıraktılar. Burada aklımıza şöyle bir soru gelmektedir: Neden Peygamber ve Ebu Bekir, bunu daha ilk günde reddetmedi ve neden olaya bu kadar önem verdiler? Cevap olarak şunu söyleyebiliriz: Koca ve babanın durumu, diğer insanlarınkinden farklıdır. Her ne kadar hiç kimse bir kadını kocasından daha iyi tanıyamazsa da, karısı suçlandığı zaman ne olursa olsun, koca zor duruma düşer. Bunu iftira olarak hemen reddetse bile, suçlayanlar dinlemezler. Üstelik, kadının zeki olduğunu ve öyle olmadığı halde faziletli ve takvalı görünerek kocasını kandırdığını söylerler. Zaten koca reddetse bile, insan olması hasebiyle yine de içinde bir şüphe hep var olacaktır. Anne-babanın karşı karşıya kaldığı durum da bundan farksızdır. Yoksa ne Peygamber, ne de Aişe'nin ailesi, kızları hakkında kesinlikle hayırdan başka düşünmüyorlardı. Hatta Peygamber, halka yaptığı şikayet konuşmasında, eşi ve iftiraya bulaştırılan Safvân hakkındaki düşüncesini, açık bir biçimde belirtmişti.

Eğer Allah'ın lütfu olmasaydı, Müslüman toplumunun tamamına büyük bir bela

⁶² İbn Hişam, II, 276; Taberi, II, 617; ed-Diyarbakrî, I, 477; Arcun, IV, 222.

⁶³ "Onların aleyhine dört tane şahit getirmeleri gerekmez miydi? Mademki şahitleri getiremediler, o halde onlar, Allah katında yalancıların tâ kendileridir". Nur, 24/13.

16 ifk olayı

dokunacak dereceye gelmişti⁶⁴. Bu olay, sonuçta büyük bir azabı gerektirmekteydi. Rasulullah'a, eşine ve hakkında hayırdan başka bir şeyin bilinmediği sahâbiye çektirilen acıdan dolayı, eğer Allah'ın acıması olmasaydı büyük bir ceza gerekliydi.

Kur'an, ölçülerin kaybolduğu, kıstasların bozulduğu, değerlerin yara aldığı ve prensiplerin yok olduğu bu dönemin manzarasını açık bir şekilde tasvir etmektedir⁶⁵. Bu olayda da görüldüğü gibi, bir basitlik, alaya alma, utanmazlık, en büyük ve en tehlikeli işleri bile lâkayt ve dikkatsiz bir şekilde ele alma söz konusudur. Söylediklerini düşünmeksizin, incelemeksizin hatta bu sözü akıllarının kenarına bile yanaştırmaksızın, kafalarında ölçüp biçmeden, kalplerine danışmadan birbirlerine aktarıyorlardı. Halbuki onların bu olay karşısında yapmaları gereken şey, onu konuşmamak ve bunun bir yalandan ibaret olduğunu söylemekti⁶⁶. Allah, Müslümanları bir daha bu tür işlere kalkışmamaları konusunda uyararak, çağlar boyu geçerli olacak olan kanununu yürürlüğe koymaktadır⁶⁷. Bunun anlamı şudur: Eğer böyle bir işe kalkışır ya da katılırsanız, imanınız artık tehlikededir. Bu yüzden böyle bir olayı meydana getirmek, ya da Münafıklar tarafından oluşturulan böylesi bir iftira olayında kesinlikle yer almamanız gerekmektedir.

8-İfk Olayına Katılanların Cezalandırılmaları

Kur'an, bu olayın geride bıraktığı izlere işaret ederek iffetli kadınlara iftira edenlere, Allah'ın ahirette hazırladığı azapla tehdit ederek sakındırmaktadır.⁶⁸ İffetli kadınlara iftira atanlar, bunu İslam toplumunun hayrının, iffetinin ve temizliğinin sarsılması için yapmaktadırlar. Fuhşa karşı olan çekingenliği gidermeye, böylece toplumda fuhşun yaygın olduğu görünümünü vermeye çalışmaktadırlar. Böylece fuhuş, önce insanların içlerinde, sonra da bizzat toplumda yaygınlaşmış olacaktır.

İfk olayına karışanlar denildiğinde aklımıza hep belirli şahıslar gelmektedir. Bunlar ise, Abdullah İbn Übeyy ve yandaşlarının yanında sahâbilerden Hassân b. Sâbit, Hamne bnt. Cahş ve Mıstah b. Üsâse'dir. Halbuki söz konusu olaya katılanlar bunlarla sınırlı değildir. Olaya katılanların sayısı, çoğunluğu Hazrecten olmak üzere yaklaşık on sekizi aşmaktadır⁶⁹. Ancak her nedense diğerlerinin isimleri zikredilmemektedir. Muhtemelen isimleri verilmeyenler, tanınmış, önemli şahıslardan değildir. Bu nedenle isimleri zikredilmemiş olabilir.

İfk olayında, Aişe'nin ve Safvân b. Muattal'in suçsuzluğu, Kur'an aracılığıyla ispat edildikten sonra, Ebu Bekir bu olayın intikamını almaya yönelik bir takım eyleme girişti. O, Mıstah b. Üsâse'nin, iftiracılarla beraber iftiraya katıldığını

⁶⁴ . "Eğer Allah'ın size dünyada ve ahirette merhameti ve fazlı olmasaydı, içine daldığınız bu yaygaradan dolayı size büyük bir azap gelirdi"⁶⁴ Nur, 24/14.

⁶⁵ "O zaman siz onu dillerinize dolamıştınız. Hakkında bilginiz olmadığı bir konuyu konuşuyordunuz. Bunu basit bir iş zannediyordunuz. Halbuki o, Allah katında çok büyük bir günahtır" Nur, 24/15.

⁶⁶ "Keşke onu duyduğunuzda, bu konuda konuşmamız bizce uygun değildir, Subhanallah! Bu büyük bir iftiradır deseydiniz..". Nur, 24/16.

⁶⁷ "Allah Teala, eğer mü'minlerdenseniz, bunun benzeri durumlara asla dönmemeniz için size öğüt veriyor...". Nur, 24/17.

⁶⁸ "İman edenler arasında fuhşu yaymak isteyenler için hem dünyada hem de ahirette acıklı bir azap vardır...". Nur, 24/19.

⁶⁹ es-Seâlebî, II, 87.

öğrenince Mıstah'a asla sadaka vermeyeceğine dair yemin etti. Fakat daha sonra bu konuda Allah'ın indirdiği ikaz mahiyetindeki ayetlerden⁷⁰ sonra bundan vazgeçerek sadakasını vermeye devam etti⁷¹.

Elbetteki Allah'ın müminlere hatırlattığı bu af, iffetli kadınlara iftira atıp, fuhşun, inananlar arasında yayılmasını sağladıktan sonra tövbe edenler içindir. Abdullah b. Übeyy gibiler için ise, ne mûsamaha vardır, ne de af. Onlar, bir takım nedenlerden dolayı dünyada had cezasından yakalarını kurtarsalar da ahirette şahitlerin bulunmasına gerek kalmaksızın azap onları yakalayacaktır⁷².

İfk olayına karışanlara seksen sopa vurularak had cezası uygulanmıştır. Bunlar, tövbe ederek böyle bir işe kalkışmayacaklarına dair Allah'a söz vermişlerdir⁷³. Ancak burada dikkatimizi çeken bir husus vardır. O da, olayın elebaşı olan Abdullah b. Übeyy'e, Peygamber'in ceza vermemesidir. Böylesi önemli bir konuda Peygamber'in, Münafıkları savaşılmaya gereken düşmanlar saydığını, onlara bu şekilde davrandığını, onların öldürülmesini emrettiğini gösteren bir nakil yoktur. Medine döneminin değişik aşamalarında Münafıkların, Rasulullah ve Allah'ın ayetleriyle alay ettikleri, Müslümanlara, düşmanlık yaptıkları, Rasule karşı geldikleri, Müslümanları cihattan alıkoymaya çalıştıkları, gizli planlar kurdukları, fitneyi körükledikleri, Müslümanlar arasında çirkin şeyleri ve korkuyu yaymaya çalıştıkları, Müslüman kadınlara sataştıkları, hatta Rasulullah'ın hanımlarını rahatsız ettikleri, İslam düşmanlarıyla dayanışma içerisine girdikleri bilinmesine rağmen, Hz. Peygamber onlara herhangi bir karşılık verilmemiştir. Peygamber'in böyle davranmasında olayın elebaşı olduğu bilinmesine rağmen İbn Übeyy'in kendisini açıkça ortaya koymamış olması, etkili olmuş olabilir. Çünkü o, başkalarının iftira etmesini kolaylaştıracak uyarılarda bulunuyor, ama kendisi açıkça bunu söylemiyordu. Böylece had cezası tatbik etme şartı, bu Münafıkların üzerinde değil de, diğerleri üzerinde tahakkuk etti⁷⁴. Halbuki sahabe, Münafıkların hemen hemen her olay çıkartmalarında, onları tanıyor ve onların öldürülmelerini istiyordu⁷⁵. Fakat Rasulullah, görünüşte de olsa Müslüman olduğunu söyleyen hiçbir kimseyi

⁷⁰ "...Sizden zengin ve cömert olup, akrabalarına, fakirlere, muhacirlere ve Allah yolundakilere infakta bulunan kimseler, yardımlarını kesmek için yemin etmesinler. Affetsinler, mûsamaha göstereyinler..." Nur, 24/22.

⁷¹ İbn Hişam, II, 276; Taberi, II, 617-618; es-Seâlebî, II, 88.

⁷² "O gün, oraya geldikleri vakit, dünyada yaptıkları şey hakkında kulakları, gözleri ve derileri onların aleyhinde şahitlik yapacaklardır"⁷² Yine "İffetli kadınlara iftira atanlar, dünyada ve ahirette lanetlenmişlerdir. Dillerinin, ellerinin ve ayaklarının işledikleri suçlara şahitlik ettiği o kıyamet gününde onlar için büyük bir azap vardır..." Nur, 24/ 23.

⁷³ İbn Hişam, II, 278-280.

⁷⁴ Ebu Zehra, s. 308.

⁷⁵ Bu konuyla ilgili pek çok örnek vermemiz mümkündür. Ancak çalışmamızın sınırını aşacağı için birkaç örnekle yetineceğiz. Nitekim aynı gazvede Müreysi suyunun başında yaşanan olaylardan sonra Abdullah İbn Übeyy'in öldürülmesi gündeme geldi. Fakat aynı gerekçeden dolayı onun öldürülmesine izin verilmedi. Keza Huneyn Gazvesi sonrasında Münafıklardan birisi Rasulullah'a, ganimetlerin dağıtımında adaletli olmadığını söylediğinde Hz. Ömer onu öldürmek istedi. Fakat Rasulullah buna da izin vermedi. (Nasi Aslan, "Sünnetin Günümüze Taşınması", *Diyanet İlmî Dergi*, Ankara 2000, s. 345-346). Bu ve buna benzer diğer olaylarda da görüldüğü üzere Rasulullah "def-imefasid celb-imenafiden evladır" (zararlı şeyleri kaldırmak, faydalı şeyleri elde etmekten daha önceliklidir) prensibince buna müsaade etmemiştir. Anlaşılan o ki, Münafıkların öldürülmesi sonucunda oluşacak nefretin ortaya çıkaracağı fesat, onları sağ bırakmanın vereceği zarardan daha büyüktür. Bir başka deyişle Rasulullah'ın, onları öldürmerek kazanmaya çalışmasının maslahatı, onları öldürmekten elde edilebilecek maslahattan daha büyüktür. Nasi Aslan, s. 345-346.

18 ifk olayı

öldürmeye hayatının sonuna kadar müsaade etmedi. Bunun dini olmasının yanında siyasi nedeni veya nedenleri de bulunmaktadır. O da İslam toplumunun, dışarıya karşı olumsuz yönde gözükmemesidir. Münafıklar, her ne kadar geçekte Müslüman olmasalar da İslam toplumunun birer fertleri idiler. Dolayısıyla Peygamber, bu tür insanlara karşı bireysel veya toplu kıyım uyguladığı takdirde er veya geç dış düşmanlarına, İslam'a hücum etmeleri için bulunmaz bir propaganda silahı vermiş olacaktı. Rasulullah bunu ok iyi anladığı için Münafıklara bu tarz bir uygulamanın yapılmasını isteyen ashabına karşı çıkararak dost ve düşmanlarına Müslümanların birbirlerini öldürdüğü görüntüsünü vermek istemiyordu.

Kısacası Hz. Peygamber, Münafıkların plan ve tahribatlarını dikkatlice izlemiş, her renye giren, rüzgara göre yön değiştiren tutumlarına karşı koymak için sabit bir yöntem belirlememiştir. Yalnızca her durum için, tahribat girişiminin büyüklüğüne uygun tahribat acı meyvelerini vermeden ve davetçilerin yoluna dikenlerini serpiştirmeden önce onu tökezletecek bir plan tespit etmeye çalışmıştır⁷⁶.

Bir başka neden de, Peygamber'in, bundan İslam'ın ve Müslümanların maslahatı icabı, İbn Übeyy'e had cezasından vazgeçtiği düşünülebilir. Tıpkı, yine aynı savaşta çıkardığı nifak olayından öldürülmekten vazgeçildiği gibi, bundan da vazgeçilmiştir. Onun bu cezadan muaf tutulmasında, elbette ki bunun dışında kavmi tarafından itaat edilen birisi olması hasebiyle, kavminin İslam'dan uzaklaşmamasını sağlamak ta etkili olmuştur. Aslında İbn Übeyy'e cezanın uygulanmaması onun için en büyük cezadır. Bununla diğerlerinin mümin oldukları tescil edilirken, bunun da münafık olduğu belgelenmiş olmaktadır⁷⁷.

Sonuç

Başta Peygamber olmak üzere pek çok kimseyi sıkıntıya sokan İfk olayından çıkarabileceğimiz sonuçları şu şekilde özetleyebiliriz:

1-İfk hadisesi, önceden planlanmış bir olay değildi. Tam aksine olayın akışında gerçekleşmiş bir olaydır.

1-Bu olaydan masum insanların kişiliğini zedeleyecek, aslı astarı olmayan haberler yaymamak, yayıldığında da -velev ki gerçek olsa bile- ispat edilmediği takdirde ona katılmamak; ihtiyaten yaklaşmak ve iyi niyet beslemek gerektiği sonucunu çıkarmaktayız. Aksi halde toplumda fitne ve fesat çıkacaktır.

2-İfk olayı, vahyin ilahi oluşunu, bunda Peygamberin hiçbir katkısının bulunmadığını; bunun yanında Peygamber'in gaybı bilmediğini de açıkça ortaya koymuştur. Eğer Peygamber gaybı bilmiş olsaydı bir ay boyunca o sıkıntıları yaşamaz başkalarına da yaşatmazdı. Bir başka deyimle söz konusu olay, Peygamber'in insani yönünü bir kez daha hatırlatmaktadır.

3-Söz konusu olay, Münafıkların ne derece tehlikeli olduklarını göstermektedir. Mekke'de yaklaşık 13 yıl yaşayan Hz. Muhammed, düşmanı olan Mekkeliler tarafından böyle bir olayla karşılaşmamıştır. Dahası Mekkeliler böylesi bir

⁷⁶ İmaduddin, s. 374.

⁷⁷ Hz. Peygamber'in Münafıklara karşıki genel tutumu hakkında geniş bilgi için bkz. Adnan Demircan "Rasulullah'ın Münafıklarla İlişkileri", *İslam'da İnsan Modeli ve Hz. Muhammed Örneği*, Ankara 1995, s. 151-153; İmaduddin, s. 372-396.

olayı düşünmemişlerdir bile. Yapacakları düşmanlıkları açıkça yapmışlardır. Ancak Münafıkların ne zaman, nerede ve nasıl bir olayla düşmanlık yapacaklarını kestirmek mümkün değildir. Fırsatını buldukları an her olayı kendi çıkarlarına değerlendirecekleri sonucunu çıkarmaktayız.

4-İfk olayı, böylesi çirkin bir olay karşısında iftiraya uğrayanın yakınlarının iftira atılana nasıl davranması gerektiğini göstermektedir. Tıpkı Hz. Peygamber ve Aişe'nin ebeveyninin davranışlarında olduğu gibi. Öncelikle yakınlarının olaya objektif yaklaşımları, düşmanca davranmamaları gerektiğini öğrenmekteyiz.

5-İnancın değişik şekilde denenmesi söz konusudur bu olayda. İmanı güçlü olan insanların İfk olayına Kur'an'ın istediği gibi yaklaştıklarını, diğerlerinin ise, bir takım nedenlerden dolayı böylesi bir olayı yayarak Münafıklara destek olduklarını ortaya koymaktadır. Bu da, sahabiler de olsalar insan olmaları sonucunda onların da yanlış yapabileceklerini, masum olmadıklarını göstermektedir. Hassân b. Sâbit ve diğerlerinde olduğu gibi.

6- Bu olay genelde olumlu veya olumsuz olaya katılanlar, özelde ise, öncelikle Hz. Aişe ve Safvân b. Muattal için bir imtihandır. Bunların başında Hz. Peygamber, Aişe'nin anne ve babası, Hassan b. Sabit, Hamne bnt. Cahş, Mistah b. Üsâse ve istişarede görüş belirtenler gelmektedir. Olaya hiç katılmayanlar için de bir imtihandır. Onlar da bu imtihanda başarısızlık göstermişlerdir. Sebebi ise, olaya duyarsız kalmaları, Münafıkları cesaretlendirmeleridir. Katılıp Kur'an'ın isteği üzere tavir sergileyenler, imtihanı başarmış, Münafıkların yaydığı iftiraya katılanlar ise, başarısız olmuşlardır. Hz. Aişe, bu olayda öncelikle yalnız kalma tehlikesiyle baş başa kalarak imtihandan geçmiştir. Bağırıp, çağırmamış, durumunu tam bir teslimiyet içerisinde rabbine havale etmiştir. Allah'a olan güçlü imanı sayesinde olayın temize çıkmasını sadece Allah'tan beklemiştir. Bu durum, Aişe'den sonra gelecek olan her kadın ve erkek için böylesi bir olay karşısında nasıl davranılacağı konusunda güzel bir örnek olmuştur. Hz. Peygamber için de bir imtihandı. O, alelacele hanımına gidip ithamda bulunmuyor ve ona eziyet etmiyordu. İnsanın öfke , ya da şüphe anında yapacağı kötülükleri yapmıyordu. Aksine o, bu öfkesi anında bile eşinin suçsuz olacağı görüşüne meylederek öfkesini tutup sabrediyor, hanımını suçlama yoluna gitmiyordu. Bu açıdan da evli erkekler için güzel bir örnektir (*usve-i hasene*).

7-Söz konusu olay, sonunda bundan böyle masum insanlara iftira atan şahıslara uygulanacak cezanın ve toplumda konularının ne olduğunu ortaya koymuştur. Bütün bunlara rağmen Aişe validemize atılan bu çirkin iftira, yine de pek çok yönden Kur'an'ın ifadesiyle Müslümanların hayrına olmuştur. Ancak bu, iyi ki böylesi bir olay olmuştur anlamına gelmemektedir. Zaten böyle bir olay tasvip edilmiş olsaydı Kur'an, yapanları hoş görürdü. Halbuki tam tersine onları her açıdan cezalandırmaktadır.

KAYNAKÇA

- Abdurrahman, Aişe, *Rasulullah'ın Annesi ve Hanımları*, çev. İsmail Kaya, Konya ty.
 Muhammed Hamidullah, *İslam Peygamberi*, çev. Salih Tuğ, İstanbul 1993.
 Akbulut, Ahmet, *Sahabe Devri Siyâsî Hâdiselerinin Kelâmî Problemlere Etkileri*, İstanbul 1992.

20 ifk olayı

- Akgül, Muhittin, "Hz. Peygamber'in İsmetiyle İlgili Bazı Ayetlerin Yorumu", *Diyanet İlimi Dergi*, Ankara 2000, s. 260-265
- Algül, Hüseyin, *Alemlere Rahmet Hz. Muhammed*, Ankara 1994.
- , *İslam Tarihi*, İstanbul 1986.
- , "İslam Tarihinden Örneklerle İftira Olayına Tahlili Bir Bakış", *Uludağ Üniv. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Bursa 2000, sayı IX, s. 135.
- , "Alemlere Rahmet Hazreti Muhammed", *Diyanet İlimi Dergi*, Ankara 2000, s. 488-489.
- Apak, Adem, *İslam Siyaset Geleneğinde Amr b. el-As*, Ankara 2001.
- Arcun, Muhammed es-Sâdık İbrahim, *Muhammed Rasulallah*, Beyrut 1985.
- Aslan, Nasi, "Sünnetin Günümüze Taşınması", *Diyanet İlimi Dergi*, Ankara 2000, s. 345-346
- Aykaç, Mehmet, "Hamne bnt. Cahş", *DİA.*, İstanbul 1999, XV, 497.
- Belâzürî, Ebu'l-Abbas Ahmed b. Yahya (279/892), *Ensâbü'l-Eşrâf*, thk. Süheyl Zekkâr vd, Beyrut 1996.
- el-Bûtî, Muhammed Said Ramazan, *Fıkhu's-Sireti'n-Nebeviyye*, Beyrut 1991.
- el-Cevziyye, İbn Kayyim, *Zâdü'l-Meâd fi Hedyi Hayri'l-Ibâd*, thk. Şuayb el-Arnaût vd, Beyrut 1994.
- Demircan, Adnan, "Rasulullah'ın Münafiklarla İlişkileri", *İslam'da İnsan Modeli ve Hz. Muhammed Örneği*, Ankara 1995, s. 151-153.
- Derveze, İzzet, *Kur'an'a Göre Hz. Muhammed'in Hayatı*, çev. Mehmet Yolcu, İstanbul 1989.
- ed-Diyarbakri, Hüseyin b. Muhammed, Huseyn b. Muhammed b. el-Hasan (990/1582), *Tarihu'l-Hamis fi Ahvali Enfesi Nefis*, Beyrut ty.
- Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, Komisyon, İstanbul 1989.
- Dozi, R., *Tarihu İslamiyet*, çev. Abdullah Cevdet, Mısır 1908.
- Ebu Şuhbe, Muhammed es-Siretü'n-Nebeviyye fi Dav'i'l-Kur'an ve's-Sünne, Beyrut 1992.
- Ebu Zehra, Muhammed, *Son Peygamber Hz. Muhammed*, çev. Mehmet Keskin, İstanbul 1993.
- Ersöz, İsmet, "Kur'an'da İfk Olayı", *Diyanet Dergisi*, Ankara 1988, XXIV, 155-164.
- Erul, Bünyamin, çevirenin önsözünü, Bedruddin ez-Zekeşi, *Hz. Aişe'nin Sahabeye Yöneltilmiş Eleştiriler*, çeviren ve yayına hazırlayan, Bünyamin Erul, Ankara 2000.
- , *Sahabenin Sünnet Anlayışı*, Ankara 1999.
- Fayda, Mustafa, "İfk Hadisesi", *DİA.*, İstanbul 2000, XXI, 507-508.
- , "Aişe", *DİA.*, İstanbul 1995, II, 201-205.
- Halil, İmaduddin, *Muhammed Aleyhisselam*, çev. İsmail Hakkı Sezer, Konya 2003.
- Hamidullah, Muhammed, *Hz. Peygamber'in Savaşları*, çev. Salih Tuğ, İstanbul 1991.
- , *Rasulullah Muhammed*, çev. Salih Tuğ, İstanbul 1992.
- Hasan, İbrahim Hasan, *Siyasi-Dini-Kültürel-Sosyal İslam Tarihi*, çev. İsmail Yiğit-Sadreddin Gümüş, İstanbul 1987, I, 170.
- Havvâ, Said, *el-Esâs fi's-Sünne ve Fıkhihâ*, by 1989.
- Hitti, P., *İslam Tarihi*, çev. Salih Tuğ, İstanbul 1995.
- Hizmetli, Sabri, *İslam Tarihi*, Ankara 1999.
- Hudarı Bek, Muhammed, *Nürü'l-Yakîn fi Sireti Seyyidi'l-Mürselîn*, thk. Nâyif el-Abbas vd., Beyrut 1989.
- İbn Abdilberr, Ebu Ömer Yusuf b. Abdullah (463/1071), *el-İstiab fi Ma'rifeti'l-Ashab*, Beyrut 1328.
- İbnü'l-Esir, İzzüddin Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed (630/1232), *Üsdü'l-Ğabe fi Ma'rifeti's-Sahabe*, Beyrut 1989.
- İbn Hişam, Ebu Muhammed Abdülmelik, (218/883), *es-Siretü'n-Nebeviyye*, thk. Muhammed Mahmud vd., Kahire 1996.
- İbn Kesir, Ebu'l-Fidâ İsmail (774/1372), *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, thk. Ahmed Ebu Hakim ve arkadaşları, Beyrut 1992.
- İbn Sa'd, Muhammed, (230/844), *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, Beyrut 1985.

- Kara, Seyfullah, "İfk Olayının Etkileri ve Olayla İlgili Ortaya Konan Tavırlar", *Atatürk Ünv. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Erzurum 2001, sayı:15, s. 345, 347.
- Kutub, Seyyid, *Fizilâli'l-Kur'an*, çev. Komisyon, İstanbul 1991.
- Koçyiğit, Talat, "Abdullah b. Übeyy", *DİA.*, İstanbul 1988, I, 139-140.
- Köksal, M. Asım, *İslam Tarihi*, İstanbul 1981.
- Nizamoğlu, Rıdvan, "Örnek Şahsiyeti ve Eseri İle Peygamberimiz", *Diyanet İlmî Dergi*, Ankara 2000.
- Özafşar, Mehmet Emin, "Hadisçilerin Peygamber Tasavvuru", *Diyanet İlmî Dergi*, Ankara 2000, s. 307-330.
- Özdemir, Serdar, *Hz. Peygamber'in Seriyeleri*, İstanbul 2001.
- Rodinson, Maxime, *Hz. Muhammed, Yeni Bir Dünyanın, Dinin ve Silahlı Bir Peygamberin Doğuşu*, çev. Atilla Tokatlı, İstanbul ty.
- es-Sâbûnî, Muhammed Ali, *Safvetü't-Tefâsir*, İstanbul 1987.
- Sarıçam, İbrahim, *Hz. Ebu Bekir*, Ankara 1996.
- Savaş, Rıza, "Asr-ı Saadette Hz. Peygamber'in Aile Hayatı ve Evlilikleri", *Bütün Yönleriyle Asr-ı Saadette İslam*, İstanbul 1994.
- Schaade, A., "Abdullah b. Übeyy", *İA.*, İstanbul 1965, I, 43-44.
- es-Seâlebî, Abdülaziz, *Mu'ciz Muhammed Rasulullah*, thk. Hammâdî es-Sâhilî, Beyrut 1989.
- Sezikli, Ahmet, *Hz. Peygamber Devrinde Nifak Hareketleri*, Ankara 1994.
- es-Süheyfî, Abdurrahman, *er-Ravzu'l-Unûf fî Şerhi's-Sîreti'n-Nebîyyi li İbn Hişam*, thk. Abdurrahman el-Vekîl, by. Ty.
- Şibli, Mevlana, *Asr-ı Saadet*, çev. Ömer Rıza Doğrul, (Osmanlıca'dan çev. Zeki Mollamehmedoğlu), İstanbul 1974.
- et-Taberi, Ebu Ca'fer Muhammed b. Cerir (310/922), *Târihu'l-Ümem ve'l-Mülûk*, thk Muhammed Ebu'l-Fadl, Kahire ty.
- Watt, Montgomery, "Aisha Bint Abi Bakr", *Encyclopedia of Islam*, (New Edition) Leiden 1960, I, 307.
- , *Muhammad Prophet and Statesman*, New York 1960.
- Yazır, Muhammed Hamdi, *Hak Dîni Kur'an Dili*, çev. Komisyon, İstanbul 1993.
- Yerinde, Adem, "Hz. Peygamber'in İctihadı Meselesi", *Diyanet İlmî Dergi*, Ankara 2000, s. 381.
- ez-Zebîdî, Zeynuddin, *Sahih-i Buhari Muhtasarı Tecrid-i Sarîh Tercümesi*, çev. Kamil Miras, Ahmed Naim, Ankara 1982.